

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ:ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΤΜΗΜΑ:ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΑΙΤΙΕΣ
ΥΠΑΡΞΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:ΕΙΡΗΝΗ ΜΙΧΟΥ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2010

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αντικείμενο την διαφθορά. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση κάνει αναφορά στον αντίκτυπο της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη και δείχνει ότι επηρεάζεται από παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση, η κουλτούρα της χώρας και άλλους παράγοντες.

Για τον σκοπό της εργασίας αυτής έγινε πρωτογενή έρευνα σε δείγμα πολιτών αλλά και αναπτύχθηκε και ένα οικονομετρικό μοντέλο. Η πρωτογενής έρευνα επιβεβαιώνει τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, ότι η διαφθορά επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη. Τέλος η παρούσα πτυχιακή εργασία προτείνει μία σειρά μέτρων που μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

1.Εισαγωγή	4
1.1Σκοπός και στόχοι της εργασίας	6
1.2Εισαγωγή στην διαφθορά	7
2.Το θεωρητικό υπόβαθρο της διαφθοράς	10
2.1 Ορισμοί της διαφθοράς	10
2.2 Οι επιπτώσεις της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη	25
2.3 Αιτίες ύπαρξης του φαινομένου αυτού.....	29
2.3.1 Η πολιτική κουλτούρα.....	29
2.3.2 Οι ομάδες συμφερόντων	35
2.3.3 Οι οικονομικές δυσκολίες.....	38
2.3.4 Προσωπικότητα.....	39
2.3.5 Ελλείψεις στο νομοθετικό πλαίσιο και τους δικαστικούς μηχανισμούς.....	41
2.3.6 Το οργανωμένο έγκλημα.....	42
3. Μηχανισμοί πρόληψης της διαφθοράς	44
3.1 Εισαγωγή	44
3.2 Η αντιμετώπιση σε διεθνές επίπεδο.....	47
4.Μεθοδολογία	52
4.1 Εισαγωγή	52
4.2 Σημασία της μεθοδολογίας (ορισμός) στην επιστημονική έρευνα	52
4.3 Οι μέθοδοι προσέγγισης συλλογής πρωτογενών στοιχείων – Ποιοτική και Ποσοτική έρευνα	52
4.4 Η προσέγγιση της παρούσης έρευνας	55
5.Τα αποτελέσματα της έρευνας	56
5.1 Αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας.....	56
5.2 Το οικονομετρικό μοντέλο	72

6. Συμπεράσματα και προτάσεις	87
7. Επίλογος	89
Βιβλιογραφία	90

1.Εισαγωγή

Το φαινόμενο της διαφθοράς είναι τόσο παλιό όσο και η έννοια της εξουσίας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι είναι αποδεκτό ή ότι οποιαδήποτε απόπειρα να αντιμετωπιστεί αποτελεί χάσιμο χρόνου. Η διαφθορά μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιζήμια για μία οικονομία. Διαστρεβλώνει τις αγορές και βλάπτει την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη στο σύνολό της, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες η διαφθορά επιβαρύνει κάθε χρόνο την παγκόσμια οικονομία κατά πολλά δισεκατομμύρια δολάρια. Φαινόμενα διαφθοράς μπορεί να παρουσιαστούν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις και σε όλες τις χώρες. Στις αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να αποτελεί απόρροια της φτώχειας αλλά και ως αποτέλεσμα της παρουσίας διεφθαρμένων ολιγαρχικών καθεστώτων που κατασπαταλούν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των χωρών αυτών. Στις αναπτυγμένες χώρες, παράγοντες όπως η επαγγελματική αβεβαιότητα και η φθίνουσα εταιρική πίστη μπορεί να οδηγήσουν στη συχνότερη εκδήλωση φαινομένων διαφθοράς. Ωστόσο, η διαφθορά δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί αποδεκτό φαινόμενο, και παρόλο που η οριστική της εξάλειψη δεν είναι εύκολη υπόθεση, πολλά μπορούν να γίνουν για να περιοριστεί σημαντικά.

Ως «διαφθορά» μπορεί να οριστεί ως η οποιαδήποτε ανέντιμη ή παράνομη πράξη που υπονομεύει την ηθική και πολιτική ζωή μίας χώρας ή ενός οργανισμού. Η επιχειρηματική ακεραιότητα μπορεί να υπονομευτεί εκ των ένδον μιας εταιρεία ή ενός κοινωνικού ή πολιτικού συστήματος ως αποτέλεσμα εξωτερικών πιέσεων ή μέσω της συμπαιγνίας εμπλεκόμενων με τρίτα πρόσωπα¹.

¹ Heywood, Paul, 1997. "From dictatorship to democracy: changing forms of corruption in Spain", in Della Porta, Donatella and Mény, Yves (eds) Democracy and corruption in Europe, London: Pinter, pp. 65-84.

Η δωροδοκία και η διαφθορά διακρίνονται σε ενεργητική και παθητική. Η ενεργητική δωροδοκία και διαφθορά συνίστανται στην προσφορά ή την εκμείωση χρημάτων, δεσμευτικής υπόσχεσης, ή άλλου υλικού ωφελήματος σε αντάλλαγμα για κάποια χάρη. Η παθητική δωροδοκία και διαφθορά αφορούν την λήψη δώρων, χρημάτων, δεσμευτικών υποσχέσεων, ή άλλου υλικού ωφελήματος από τη μεριά κάποιου ο οποίος θα καταχραστεί τη θέση του ευνοώντας τον δότη. Δελεασμός θεωρείται η προσφορά κάποιου πράγματος με διεφθαρμένο τρόπο. Εκβιασμός θεωρείται η απαίτηση κάποιου πράγματος με διεφθαρμένο τρόπο².

Η διαφθορά έχει διάφορες μορφές όπως:

- Η δωροδοκία (και οι σχετικές μορφές διαφθοράς όπως η παροχή διευκολύνσεων έναντι αμοιβής, τα δώρα και η φιλοξενία, η σύγκρουση συμφερόντων, και η χρήση μεσαζόντων).
- Η απάτη.
- Τα τρωτά σημεία στον τομέα συμβάσεων και προμηθειών.
- Η παράνομη διακίνηση πληροφοριών.
- Το οργανωμένο έγκλημα.
- Το «ξέπλυμα» παράνομου χρήματος.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία θα διαπραγματευτεί την διαφθορά και τις επιπτώσεις της στην εθνική οικονομία αλλά και την εφαρμογή ενός οικονομετρικού μοντέλου, βάση διεθνών δεικτών, ώστε να μπορεί να υπολογιστεί η επίπτωση που έχει η διαφθορά στην οικονομία

² Fiorentini, Gianluca and Zamagni, Stefano (eds), 1999. The economics of corruption and illegal markets, Vol. 1 : The economics of corruption, and Vol. 2 : The economics of illegal activities, Cheltenham: Elgar.

1.1 Σκοπός και στόχοι της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι να αναλυθεί το φαινόμενο της διαφθοράς σε σχέση με τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει στην εθνική οικονομία μίας χώρας. Οι επιμέρους στόχοι είναι οι εξής:

- Να αναλυθεί το φαινόμενο της διαφθοράς
- Να αναλυθούν οι πρακτικές αντιμετώπισης της στο εξωτερικό και την Ελλάδα
- Να αναπτυχθεί οικονομετρικό μοντέλο για την ανάλυση των επιπτώσεων της στην εθνική οικονομία βάση διεθνών δεικτών.

1.2 Εισαγωγή στην διαφθορά

Η διαφθορά σήμερα είναι μία μάστιγα με ηθικές, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Η Ελληνική αλλά και η διεθνής πολιτική σκηνή έχουν γίνει μάρτυρες κάθε μορφής διαφθοράς που αγγίζει ακόμα και θεσμούς όπως η εκκλησία, που ειδικά στην Αμερική έχει βληθεί από μία σειρά σκανδάλων. Ειδικά σε ότι αφορά την Ελλάδα μπορούμε να πούμε ότι η διαφθορά στη χώρα μας αν είχε πρόσωπο, θα απολάμβανε σίγουρα την υψηλότερη αναγνωρισιμότητα. Ο Μουζέλης αναφέρει ότι η λαφυραγώγηση των πόρων του δημοσίου είχε και έχει κομματικά χαρακτηριστικά αλλά χρίζει και της ευρύτερης αποδοχής πολλών συμπολιτών μας³.

Η διαφθορά είναι επίσης και μία ‘ασθένεια’ όχι μόνο με οικονομικές προεκτάσεις, μιας και η χρεωκοπία της Ελλάδας συνδέεται άμεσα με την διαφθορά στην πολιτική ζωή και την κοινωνική ζωή. Από την στιγμή που πολλοί έχουν αποδεχτεί την δωροδοκία ως μέσο συναλλαγών, αυτό το φαινόμενο περνάει και σε άλλες πτυχές της κοινωνικής ζωής. Το περιοδικό Spiegel αναφερόταν πριν λίγους μήνες στην κουλτούρα της διαφθοράς που κυριαρχεί στην Ελλάδα ενώ αυτή η εικόνα επηρεάζει και την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό. Μάλιστα η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις μέσω της εικόνας που έχει δημιουργήσει η χώρα στο εξωτερικό.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η διαφθορά παρατηρείται τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα και μπορεί να επηρεάζει εξίσου την οικονομική ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερο ενδιαφέρον

³ Μουζέλης, Ν. (2005), «Το Κράτος και το Κομματικό Φουτμπόλ», στο Θ. Πελαγίδης (επιμ.), Η Εμπλοκή των Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, Παπαζήσης

έχει αποκτήσει η αποκάλυψη «κακών πρακτικών» από μεγάλες ιδιωτικές εταιρίες, που έχει σχέση με τη διαφάνεια των στοιχείων τους, τη δημοσίευση ψευδών λογιστικών καταστάσεων, την εξαπάτηση μικρομετόχων κλπ. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να οριστεί ως διαφθορά «αποκλειστικά» του ιδιωτικού τομέα, η οποία όμως είναι δύσκολο να μετρηθεί, ενώ ακόμη δεν υπάρχουν δείκτες που να κάνουν διεθνείς συγκρίσεις. Ως διαφθορά του δημόσιου τομέα ορίζεται η κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος. Η διαφθορά αναφέρεται στην εξασφάλιση διάφορων ρυθμίσεων, στην προνομιακή πρόσβαση σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, στη χαριστική εξασφάλιση δημόσιων προμηθειών και συμβάσεων, σε παράνομες προσλήψεις στο δημόσιο, κλπ. Έτσι, η δωροδοκία-χρηματισμός, η κατάχρηση-υπεξαίρεση χρημάτων, η απάτη, ο εκβιασμός και η ευνοιοκρατία-νεποτισμός αποτελούν μορφές διαφθοράς.

Η διαφθορά δε συνδέεται αναγκαστικά με ατομικό όφελος, αφού σε πολλές περιπτώσεις οι ωφελούμενοι είναι η οικογένεια, οι φίλοι, το πολιτικό κόμμα κ.ά. Σε πολλές μάλιστα χώρες, ορισμένες από τις προσόδους της διαφθοράς διαθέτονται για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων. Από την παραπάνω ταξινόμηση προκύπτει ότι η διαφθορά δε συνδέεται κατ' ανάγκη με δωροδοκία ή χρηματισμό. Ανάλογα με τη θέση του δημόσιου λειτουργού που εμπλέκεται στη διαφθορά, αυτή μπορεί να διακριθεί σε «πολιτική» και «γραφειοκρατική». Η πολιτική διαφθορά λαμβάνει χώρα στα ανώτατα επίπεδα των πολιτικών αρχών (πχ. αρχηγοί κρατών, υπουργοί, ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί), ενώ η γραφειοκρατική διαφθορά γίνεται από τη δημόσια διοίκηση κατά τη φάση της καθημερινής παροχής υπηρεσιών (πχ. νοσοκομεία, τελωνεία, εφορίες κλπ). Από την ανάλυση της έννοιας του φαινομένου συμπεραίνεται ότι η διαφθορά συνδέεται άμεσα με την κρατική ισχύ. Αυτό όμως δεν υποδηλώνει ότι ο περιορισμός του κράτους οδηγεί αναγκαστικά και στη μείωση της διαφθοράς. Από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκύπτει ότι γενικά υπάρχει μικρή συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους του δημόσιου τομέα και της έκτασης της

διαφθοράς. Σημαντικότερες επιδράσεις στην έκταση του φαινομένου ασκεί ο τρόπος με τον οποίο το κράτος επιτελεί τις λειτουργίες του, παρά η έκταση των δραστηριοτήτων του.

Δεν υπάρχουν άμεσες μέθοδοι μέτρησης της διαφθοράς. Η μέτρηση του φαινομένου γίνεται έμμεσα και κυρίως με έρευνες που χρησιμοποιούν ως βάση ερωτηματολόγια. Με αυτές γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθεί ο βαθμός διαφθοράς όπως γίνεται αντιληπτός. Εκτιμήσεις για τη διαφθορά δείχνουν ότι είναι ιδιαίτερα υψηλή παγκοσμίως, με αρκετές χώρες από την Ασία, Αφρική, Λατινική Αμερική και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες να εμφανίζουν κακή επίδοση στο σχετικό δείκτη μέτρησης της διαφθοράς.

2. Το θεωρητικό υπόβαθρο της διαφθοράς

2.1 Ορισμοί της διαφθοράς

Η διαφθορά είναι ένας όρος που έχει πολλές διαφορετικές και πολύπλοκες ερμηνείες. Προέρχεται από τη λατινική *corruptio*, δηλαδή το να είναι κάποιος σε διεφθαρμένη κατάσταση, κατάσταση αποσύνθεσης ή δωροδοκίας. Η διαφθορά παραδοσιακά έχει συσχετισθεί με την ηθική παρακμή. Το Oxford Dictionary (1986⁴) ορίζει τη διαφθορά ως το αποτέλεσμα των δράσεων ηθικά διεφθαρμένων ανθρώπων, είτε ως αποτέλεσμα της πράξης της δωροδοκίας. Αλλά και στην κοινωνική επιστήμη, η διαφθορά ορίζεται «η εγκατάλειψη των αναμενόμενων προτύπων συμπεριφοράς από εκείνους που έχουν την εξουσία για χάρη του προσωπικού οφέλους και η κατάχρηση των δημόσιων πόρων για ίδιον όφελος» (Friedrich, 1989:15). Όταν η λέξη διαφθορά χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες, είναι συνήθως σε συνδυασμό με την άποψη ότι το φαινόμενο έχει αρνητικές συνέπειες για την κοινωνία. Πράγματι, ο πολιτικός επιστήμονας Carl Friedrich⁵ ισχυρίζεται ότι η ιστορική εξέλιξη του ορισμού της διαφθοράς μας δείχνει ότι οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί εστιάζονται στις δυσλειτουργικές επιπτώσεις της διαφθοράς για το πολιτικό σύστημα. Για το πολιτικό επιστήμονα, η διαφθορά είναι ένα σημαντικό στοιχείο της δημόσιας διοίκησης με αρνητικές επιπτώσεις για την σφαίρα της δημόσιας πολιτικής αλλά και πολύ σημαντική περιοχή μελέτης.

Επειδή η διαφθορά είναι ένα τόσο αμφιλεγόμενο και συχνά ευαίσθητο φαινόμενο, που συχνά η πολιτική ζωή της χώρας αποφεύγει να

⁴The Oxford Reference Dictionary 1986. Oxford: Oxford University Press.

⁵Friedrich, Carl J., 1989. "Corruption concepts in historical perspective", in Heidenheimer, A., Johnston, Michael and LeVine, Victor (eds) Political Corruption: A Handbook, New Brunswick: Transaction publishers, pp. 15-24.

προβαίνει σε δράσεις για την καταπολέμηση της. Στην εργασία θα επικεντρωθούμε σε εκείνες τις πράξεις δωροδοκίας που συμβαίνουν στον δημόσιο τομέα, δηλαδή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τουλάχιστον ένα εμπλεκόμενο μέρος είναι ένας πολιτικός ή δημόσιος υπάλληλος. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζουμε κάπως το πεδίο της μελέτης. Ο κύριος λόγος για τη χρήση αυτής της εστίασης είναι οι αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς, που συχνά φαίνεται να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο για την πολιτική νομιμότητα και τους θεσμούς. Η διαφθορά στην δημόσια σφαίρα είναι μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περιοχή μελέτης. Αν λάβουμε υπόψιν ότι η διαφθορά είναι ένας παράγοντας που επηρέασε την πορεία προς την κρίση της Ελλάδος, τότε καταλαβαίνουμε το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει στην δημόσια σφαίρα της Ελλάδος.

Ο Joseph Nye αναφέρει ότι η διαφθορά είναι η συμπεριφορά που αποκλίνει από την επίσημη γραμμή των καθηκόντων των δημόσιων λειτουργών. Ο λόγος που κάποιος αποκλίνει από την επίσημη γραμμή, που συγχρόνως είναι και ένα ηθικό φράγμα, είναι τα συμφέροντα, προσωπικά ή τρίτων που επηρεάζουν τον δημόσιο λειτουργό, αλλά και η επιθυμία για το εύκολο κέρδος δίχως ηθικούς φραγμούς. Αυτό οδηγεί τον δημόσιο λειτουργό να παραβιάζει την επίσημη γραμμή των καθηκόντων του και να προβαίνει σε πράξεις διαφθοράς ασκώντας την επιρροή τους επί ενός θέματος⁶.

Στην οικονομική βιβλιογραφία, διαφθορά είναι η πώληση κρατικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων για προσωπικό όμως όφελος (όπως άδειες, νομοθετικοί περιορισμοί που περιορίζουν τις ανταγωνιστικές αγορές, κ.α). Ο κανόνας του δικαίου τότε (rule of law) παρακάμπτεται υπέρ του 'προσωπικού κανόνα' (personal rule). Πρόκειται για χρέωση –μια μορφή φορολογίας- που επιβάλλεται στον ιδιώτη και που προέρχεται

⁶ Nye, Joseph, 1967. "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis", *The American Political Science Review* 61:2, 417-427.

από την παράνομη, συνήθως αδιόρατη ιδιοποίηση/εκμετάλλευση της δημόσιας περιουσίας και των δημόσιων ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων. Σε οικονομικούς όρους είναι η διαφορά ανάμεσα στην ‘πραγματική’ (actual) και στην ‘ιδιωτικά ιδιοποιούμενη’ (privately appropriated) οριακή απόδοση του κεφαλαίου . Μπορεί να είναι δύο ή και περισσότεροι παίκτες σε ‘συμπαιγνία’ (collusion) εις βάρος τρίτου Οργανισμού ή ατόμων ή ομάδων. Πληρωμές σε είδος (in-kind), χάρες (favours) ή δωρά (bribes) συγκρίνονται στην οικονομική ανάλυση της διαφθοράς με το κόστος σε χρήμα και φήμη (status) και κυρίως την το ρίσκο σύλληψης. Συνάγεται, επομένως, ότι η διαφθορά είναι αποτέλεσμα μιας απλής οικονομικής πράξης: οι εμπλεκόμενοι αναλαμβάνουν το κόστος να συλληφθούν με το όφελος που θα έχουν από την πράξη της διαφθοράς.

Η πράξη είναι ορθολογική και η διαφθορά είναι εκτεταμένη όταν οι κανόνες, το πολιτικό και οικονομικό θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει τα κίνητρα, τις δράσεις και τις συμπεριφορές των ατόμων, ευνοεί δραστηριότητες που την συμπεριλαμβάνουν. Η διαφθορά διέπεται επίσης από ‘μυστικότητα’ (secrecy), κάτι που επίσης την διακρίνει από την προσοδοθηρία . Η μυστικότητα αυτή λογίζεται ως κόστος, έχει μια τιμή και ορίζεται ως κομμάτι του ‘κόστους συναλλαγών’ (transaction cost). Στο κόστος αυτό πρέπει να προστεθούν όλες οι αρνητικές εξωτερικότητες (negative externalities) που δημιουργούνται από τις δραστηριότητες αυτές στην κύρια παραγωγική διαδικασία⁷. Αν θέλουμε να το υποστηρίξουμε τα παραπάνω με ένα παράδειγμα μπορούμε να υποθέσουμε το κόστος της ‘μυστικότητας’ από ένα δημόσιο λειτουργό ώστε να μην αναφέρει κάποιον που πράττει φοροδιαφυγή. Ο δημόσιος λειτουργός θα λάβει ένα οικονομικό αντίτυμο ώστε να κρατήσει αυτό το μυστικό. Βέβαια αυτό θα έχει αρνητικές εξωτερικότητες, όπως την

⁷ Svensson, J. (2005), “Eight Questions about Corruption”, Journal of Economics Perspectives, Vol.19, No. 3, pp.19-42.

αλλοίωση του χαρακτήρα του ανταγωνισμού μιας και ο φοροφυγάς δεν θα πληρώσει φόρους, σε αντιθεση με τους ανταγωνιστές του.

Σε ότι αφορά την πολιτική βιβλιογραφία η διαφθορά στις σύγχρονες κοινωνίες παρουσιάζεται ως μια τεχνική, όμοια με τη βία και την προπαγάνδα. Σε αυτήν την κατεύθυνση, η διαφθορά συνεπάγεται ανταλλαγή χρημάτων ή άλλων υλικών αγαθών για μια προνομιακή μεταχείριση από την πλευρά ατόμων που κατέχουν δημόσια θέση. Ενώ στην πιο κλασική μορφή πολιτικής ανταλλαγής η κυβέρνηση προσφέρει και ανταλλάσσει αγαθά με πολιτική συναίνεση, στην συναλλαγή διαφθοράς, άτομα κατέχοντα δημόσιες θέσεις προσφέρουν προνομιακή πρόσβαση στο κράτος για χρήμα⁸.

Όπως προκύπτει σε φαινόμενα διαφθοράς συμμετέχουν τουλάχιστον δύο πλευρές: οι κατέχοντες δημόσια θέση, οι οποίοι προσφέρουν προνομιακή πρόσβαση στο κράτος και οι ιδιώτες που είναι οι αποδέκτες της, προσφέροντας σε αντάλλαγμα χρήμα. Κατά την οικονομική προσέγγιση της πολιτικής (political economy approach) φαινόμενα διαφθοράς παράγονται από την συνάντηση δύο ατόμων, τα οποία βασιζόμενα σε έναν υπολογισμό κόστους - οφέλους, αποφασίζουν ότι συμφέρει αντίστοιχα να λάβουν και να καταβάλουν (άπαξ ή συστηματικά) ένα ποσό χρήματος. Από τη μια πλευρά υπάρχει ο "διεφθαρμένος", που κατέχει δημόσια θέση και ο οποίος εκλαμβάνει την κατοχή αυτής της θέσης ως ιδιωτική επιχείρηση, της οποίας το όφελος προσπαθεί να μεγιστοποιήσει. Το ύψος του κέρδους εξαρτάται από την κατάσταση της αγοράς και από την ικανότητά του να βρει το σημείο του μέγιστου κέρδους στην καμπύλη της δημόσιας ζήτησης. Από την άλλη πλευρά υπάρχει ο πελάτης που δύναται να αποφασίσει ότι συμφέρει να διακινδυνεύσει τυχόν γνωστές κυρώσεις και να

⁸ Roy Gardner, (2002) "Corruption: Top Down or Bottom Up?," *Economic Inquiry*, Oxford University Press, vol. 40(4), pages 688-703

πληρώσει το μεγαλύτερο κόστος για να είναι σίγουρος ότι θα λάβει τα επιθυμητά ευεργετήματα⁹.

Στη βάση αυτού του ορισμού της διαφθοράς, οι θεωρητικοί της οικονομικής προσέγγισης της πολιτικής σχηματοποιούν τους διάφορους τύπους των ατομικών μορφών της σχέσης κόστους - οφέλους, που ενδέχεται να έχουν σημασία στην πρόθεση συμμετοχής σε μια συναλλαγή διαφθοράς. Η δυνατότητα επανεκλογής και η θέση στη δημόσια αγορά αναφέρονται ως μεταβλητές που επηρεάζουν τη λειτουργία της διαφθοράς στον κάτοχο της δημόσιας θέσης και η δομή και αποτελεσματικότητα των ελέγχων ως "δυστύχημα" υπολογίσιμου κόστους για αμφότερες τις πλευρές. Αυτές οι υποθέσεις βασίζονται στο αξίωμα μιας ορθολογικής συμπεριφοράς με σκοπό την μεγιστοποίηση της οικονομικής ευημερίας. Δεν λαμβάνουν εντούτοις υπόψη μια σειρά από μεταβλητές:

- Κατ' αρχάς δεν συνυπολογίζουν ότι στην παράνομη συναλλαγή παρουσιάζεται και για τις δύο πλευρές το πρόβλημα της γνωριμίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Κάθε μια από τις δύο πλευρές πρέπει να έχει διαβεβαιώσεις ότι η άλλη πλευρά δεν θα καταγγείλει το γεγονός στην δικαιοσύνη και εκτός αυτού ότι θα γίνουν σεβαστοί οι όροι του "συμβολαίου".
- Κατά δεύτερον, αν και αναφέρεται η ύπαρξη μιας μεταβλητής ονομαζόμενης "ηθικό κόστος", στην πραγματικότητα δεν την λαμβάνουν υπόψη στην κατασκευή ενός πλέγματος των ατομικών χαρακτηριστικών που υποβοηθούν την τάση προς τη διαφθορά. Επιπρόσθετα, κατανοώντας την διαφθορά ως υπολογισμό του κόστους (οι κυρώσεις) και του ατομικού οφέλους, δεν εξηγείται η μη-διαφθορά υπό ευνοϊκές συνθήκες, με μηδενική ή χαμηλότερη πιθανότητα επιβολής κυρώσεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι δυνατό κανείς να υποθέσει ότι το ηθικό κόστος

⁹ Friedrich, Carl J., 1989. "Corruption concepts in historical perspective", in Heidenheimer, A., Johnston, Michael and LeVine, Victor (eds) Political Corruption: A Handbook, New Brunswick: Transaction publishers, pp. 15-24.

είναι υψηλό και άρα έχει αποτρεπτική ισχύ. Συνεπώς οι θεωρίες της διαφθοράς πρέπει να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των συνθηκών που διαφοροποιούν το ηθικό κόστος.

□ Τρίτον, τα δίκτυα συναλλαγών διαφθοράς είναι περισσότερο πολύπλοκα από όσα προτείνονται από την προσέγγιση αυτή. Η δυναμική της "διεφθαρμένης συναλλαγής" είναι χαρακτηρίζεται πολύπλοκη και από το γεγονός ότι στα επεισόδια της διαφθοράς, η συμμετοχή δεν είναι μόνο ατομική. Τις περισσότερες φορές αποτελούν τμήμα της λειτουργίας ευρύτερων δικτύων που συνδέουν με διάφορους τρόπους από τη μια πλευρά τους κατόχους δημόσιας εξουσίας (αντιπρόσωποι του εκλογικού σώματος, δημόσιοι λειτουργοί, διοικητές δημοσίων οργανισμών, κομματικά στελέχη, πολιτικοί, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο), και από την άλλη τους επιδιώκοντας την προνομιακή μεταχείριση από το κράτος (μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις που συναλλάσσονται με το δημόσιο, εκτελεστές δημοσίων έργων και προμηθειών, υπεργολάβοι κ.λπ.).

Για να κατανοηθεί λοιπόν η δυναμική της πολιτικής διαφθοράς πρέπει να ληφθούν υπόψη και να αναλυθούν αυτά τα πολύπλοκα δίκτυα συναλλαγής. Εκτός αυτού όμως, η "διεφθαρμένη συναλλαγή" έχει ανάγκη από ένα ευρύ δίκτυο προστασίας, απαρτιζόμενο από διάφορα στοιχεία, που δεν λαμβάνουν άμεσα μέρος στην ιδιοποίηση των παρανόμως παραγόμενων υλικών αγαθών. Ο "διεφθαρμένος" πολιτικός πρέπει εκ των πραγμάτων να διασφαλίσει την κύρια ανταλλακτική αξία σε σχέση με τους επιχειρηματίες: την εξουσία λήψης αυθαίρετων αποφάσεων στην διαδικασία διαχείρισης των δημοσίων πραγμάτων. Για να αποκτήσει δε η εξουσία απόφασης στα δημόσια πράγματα, ο "διεφθαρμένος" πολιτικός πρέπει να εξασφαλίσει εκείνη την εκλογική επιτυχία, η οποία συνεπάγεται και αντίστοιχη εξουσία στους εσωκομματικούς συσχετισμούς. Για να κατορθώσει να διαχειριστεί αυτή την εξουσία με τρόπο αυθαίρετο και εξωθεσμικό ή νομότυπα θεσμικό, πρέπει ακόμη να εξασφαλίσει τη σιωπή όσων δύνανται να

καταγγείλουν τις παρανομίες. Για να γίνει λοιπόν κατανοητή η πολιτική διαφθορά πρέπει να λάβουμε υπόψη όχι μόνο τις συνθήκες που επηρεάζουν την ανταλλαγή μεταξύ κατόχου δημόσιας θέσης και επιχειρηματία, αλλά και τα πολύπλοκα δίκτυα διάδρασης που συνδέουν τον διεφθαρμένο και τον διαφθείρονται με τον κοινωνικό περίγυρο. Στη θεματική της δυναμικής της διαφθοράς διάφορες θεωρίες προτείνουν ορισμένες κατευθύνσεις προς εξήγηση της εξάπλωσης του φαινομένου:

- Κατ' αρχήν η διαφθορά οριοθετείται με διεύθυνση από τα πάνω προς τα κάτω: 'οι ηγέτες, εξ ορισμού, επιδρούν καθοριστικά στον προσδιορισμό της κοινής γνώμης και των κοινωνικών συμπεριφορών, η διαφθορά των ηγετών συντελεί στη μείωση της εμπιστοσύνης, της ειλικρίνειας και της προσωπικής ακεραιότητας και τελικά οδηγεί στην διαφθορά αυτών που τους ακολουθούν'. Οι "διεφθαρμένοι" ηγέτες συμμετέχουν στη διαδικασία στελέχωσης των κομματικών μηχανισμών και της δημόσιας διοίκησης, οι επιλογές τους φυσικά είναι για πρόσωπα, που για λόγους "πραγματισμού", δεν παρουσιάζουν "κινδύνους" για το σύστημα της διαφθοράς. Για να διασφαλίσουν δε τη συνενοχή, οι "διεφθαρμένοι" θα πρέπει εκτός αυτού να παρακινήσουν μέρος των οπαδών τους στη συμμετοχή σε παράνομες πράξεις¹⁰
- Κατά δεύτερον, η διαφθορά αναπαράγεται με διεύθυνση από τα κάτω προς τα πάνω: "άπαξ και δημιουργούνται τα κίνητρα για τη "μικρή" διαφθορά, αυτή τείνει να αναπτυχθεί προς τα πάνω διαμέσου της πολιτικής προστασίας. Αυτό το γεγονός με τη σειρά του δημιουργεί, διαμέσου της συνεπαγόμενης ατιμωρησίας, μια θετική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της διαφθοράς".
- Κατά τρίτον, η συνεχής εναλλαγή των πολιτικών στελεχών από θέσεις εκλογικών συνδυασμών σε διοικητικές θέσεις των δημοσίων οργανισμών, που διορίζονται από τον εκάστοτε κυβερνητικό σχηματισμό, επιτρέπει την εξάπλωση της πρακτικής

¹⁰ Hardin, G. (1998), "The tragedy of the commons", Science, Vol. 162.

της διαφθοράς από τον έναν θεσμό στον άλλο. Στην πράξη, η ίδια η εξάπλωση της διαφθοράς περιορίζει τα εμπόδια ή τυχόν ενστάσεις, ελαττώνοντας τόσο τις ηθικές αναστολές όσο και την τυχόν απώλεια της φήμης (reputation), αυξάνοντας αντιθέτως τις ευκαιρίες στο να συνενυρεθούν συνένοχοι και συνεργάτες στην συναλλαγή της διαφθοράς.

- Εκτός αυτού, η εξάπλωση αυξάνει το κόστος των ελέγχων, καθώς οι διάφορες υποθέσεις της διαφθοράς είναι συχνά διαπλεκόμενες και μειώνεται ο αριθμός των προσώπων που είναι διατεθειμένα να δώσουν στις διωκτικές αρχές τις σχετικές πληροφορίες. Τέλος η έλλειψη εντίμων προσώπων, που κατέχουν δημόσιες θέσεις, οδηγεί μεγάλες κατηγορίες επιχειρηματιών στο να μην έχουν άλλη εναλλακτική λύση από το να είναι αναγκαστικά η μια πλευρά της σχέσης της διαφθοράς.

Ως αποτέλεσμα της ύπαρξης αυτών των επεκτατικών μηχανισμών, η διαφθορά λαμβάνει ένα συστηματικό χαρακτήρα. Δημιουργείται δηλαδή "μια κατάσταση όπου το παράνομο έχει το χαρακτήρα του κανόνα και η διαφθορά γίνεται άτυπα αποδεκτή, θεσμοποιείται και η κοινωνική οργάνωση "επιβραβεύει" όσους δρουν παράνομα και στην πράξη "τιμωρεί" εκείνους που δεν αποδέχονται τους αντίστοιχους πλέον κανόνες". Για να γίνει ακόμη ένα βήμα στην κατανόηση της δυναμικής της ανάπτυξης του φαινομένου, η έρευνα δεν πρέπει να περιοριστεί στην ανάλυση των "εσωτερικών" μηχανισμών του αλλά να επεκταθεί και στη διερεύνηση της διάδρασης μεταξύ της πολιτικής διαφθοράς και άλλων φαινομένων. Ειδικότερα η έρευνα της πολιτικής διαφθοράς δύναται να βοηθήσει στο να αναλυθούν οι διαπλοκές που υπάρχουν μεταξύ:

1. της ανάπτυξης του φαινομένου,
2. της ύπαρξης και του εύρους των πελατειακών σχέσεων, και

3. της κατάστασης της δημόσιας διοίκησης¹¹.

Συχνά το πελατειακό σύστημα και η πολιτική διαφθορά προσλαμβάνονται σαν "κοντινά" φαινόμενα και κατ' επέκταση δύσκολα διαφοροποιούνται το ένα από το άλλο. Στην πραγματικότητα όμως υπάρχουν λόγοι για να θεωρηθούν τα δύο φαινόμενα "αναλυτικά" διαφορετικά. Κατά πρώτον υπάρχει μια σημαντική διαφορά σε ό,τι αφορά το μέσον της συναλλαγής: ενώ στον ορισμό που δώσαμε στην αρχή του άρθρου, η πολιτική διαφθορά συνεπάγεται μια ανταλλαγή δημοσίων αποφάσεων με χρήμα, το πελατειακό σύστημα αντίθετα είναι η προστασία που πρέπει να ανταλλαγεί με πολιτική συναίνεση. Με βάση αυτή τη διαφορά είναι δυνατόν να παραχθούν και άλλες, βασιζόμενοι τόσο στις σχέσεις των συμμετεχόντων όσο και στην δομή της ανταλλαγής. Αν και στις δύο περιπτώσεις η ανταλλαγή είναι δυαδική, μόνο στην περίπτωση του πελατειακού συστήματος είναι δυνατόν να εντοπισθεί μια κάθετη διαφοροποίηση με την υποταγή του "πελάτη" στον πολιτικό, ενώ στη διαφθορά είναι σχεδόν αδύνατον να καθοριστεί μια πιθανή υποταγή της μιας πλευράς στην άλλη. Εκτός αυτού, οι σχέσεις του "πελάτη" με τον πολιτικό βασίζονται σε μια γενικευμένη ανταλλαγή με μη επακριβώς καθοριζόμενες προσφορές. Αντίθετα, στην πολιτική διαφθορά η ανταλλαγή είναι οικονομικού τύπου με άμεσο και ακριβές περιεχόμενο

Η διαφθορά, εξ ορισμού σχεδόν, συνεπάγεται μια παράνομη δράση, ενώ οι εξυπηρετήσεις διαμέσου του πελατειακού συστήματος δεν είναι κατ' ανάγκην παράνομες. Ενώ ο επιχειρηματίας, ο οποίος χρηματίζει τους κατόχους δημοσίων θέσεων, διαπράττει ποινικό αδίκημα, δεν είναι ποινικά κολάσιμο όταν κάποιος ψηφίζει έναν πολιτικό επειδή τον εξυπηρέτησε σε σχέση με κάτι. Σε αυτές τις "αντικειμενικές" διαφοροποιήσεις προστίθενται και μερικές "υποκειμενικές": ενώ τα εμπλεκόμενα μέρη στη συναλλαγή της διαφθοράς γνωρίζουν ότι

¹¹ Levi, Michael and Nelken, David (eds) 1996. The corruption of politics and the politics of corruption, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

διαπράττουν παράνομες ενέργειες και κατά συνέπεια αυτές εκτελούνται μυστικά, η πρακτική του πελατειακού συστήματος είναι γενικά αποδεκτή και διεξάγεται φανερά.

Ενώ όμως υπάρχει μια αναλυτική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φαινομένων, οι εμπειρικές έρευνες που διεξήχθησαν στην Ιταλία αποδεικνύουν μια μάλλον στενή διαπλοκή. Οι πολιτικοί που συμμετείχαν σε περιπτώσεις πολιτικής διαφθοράς ήταν "προικισμένοι" και με σχετική δικτύωση. Είχαν την ικανότητα δημιουργίας σχέσεων και δεσμών εμπιστοσύνης, κινήτρων, αμοιβαίων υποχρεώσεων και προστασίας. Χρήσιμα για την οργάνωση της παράνομης συναλλαγής, αυτά τα χαρακτηριστικά επιτρέπουν επιπλέον την κατασκευή ενός δικτύου προσωπικών πολιτικών διαδικασιών αποτελούμενου από "πελάτες" όπως επίσης και "φίλους" στις τοπικές ελίτ. Οι διεφθαρμένοι πολιτικοί κατορθώνουν να οικοδομήσουν έτσι τα "φέουδά" τους, αποτελούμενα από ψηφοφόρους και συνεργούς, τόσο μέσω δικτύων προσωπικών εξυπηρετήσεων όσο και μέσω εκδουλεύσεων που διασφαλίζουν προνομιακή μεταχείριση σε διάφορες ενώσεις και άτυπες ομάδες. Εδώ επίσης θα πρέπει να προστεθεί ότι το προϊόν της παράνομης συναλλαγής και η ψήφος δεν αλληλοαποκλείονται: ο επιχειρηματίας, ο οποίος χάριν του χρηματισμού, βρίσκεται σε προνομιακή θέση στην αγορά, ενδέχεται να έχει συμφέρον στη σταθεροποίηση της σχέσης με την άλλη πλευρά και κατά συνέπεια να τη στηρίζει και πολιτικά διαμέσου της ψήφου του και της επιρροής, ως προς την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά, που ασκεί σε άλλους. Η ίδια η διαφθορά λοιπόν δύναται να είναι ταυτόχρονα και εργαλείο παραγωγής πολιτικής συναίνεσης. Η παρατηρηθείς ταυτόχρονη παρουσία της διαφθοράς και της πελατειακής σχέσης δεν είναι τυχαία αλλά μάλλον συνδέεται με μια συμπληρωματική λειτουργία των δύο φαινομένων και την ομοιότητα της δυναμικής των αιτιών τους. Τόσο το πελατειακό σύστημα όσο και η διαφθορά έχουν ως αποτέλεσμα την

ύπαρξη διαρκών σχέσεων ανταλλαγής, οι οποίες βασίζονται σε έμπρακτα ευεργετήματα¹².

Οι αξίες της ένσκοπης φιλίας δεν είναι τυπικά χαρακτηριστικά μόνο της διεφθαρμένης συναλλαγής αλλά και των πελατειακών σχέσεων. Από την μια πλευρά η ύπαρξη της διαφθοράς και των πελατειακών σχέσεων έχουν ως αποτέλεσμα την ιδιωτικοποίηση της πολιτικής από τους κατόχους δημοσίων θέσεων δηλ. της χρησιμοποίησης της πρόσβασης στην πολιτική εξουσία ως προσωπικό δικαίωμα. Από την άλλη πλευρά, τόσο στους "πελάτες" όσο και στους εμπλεκόμενους στη διαφθορά επιχειρηματίες διαπιστώνεται μια δομή επιλογών, βασισμένη στην ατομική κινητοποίηση. Η εξάπλωση της ψήφου ανταλλαγής - συνδεδεμένη με το πελατειακό σύστημα- αυξάνει το δημόσιο κόστος της πολιτικής, καθώς ωθεί τους πολιτικούς στην προσπάθεια ανεύρεσης υλικών αγαθών προς επένδυση στον αγώνα για την εξουσία. Το πελατειακό σύστημα και η ψήφος ανταλλαγής επίσης αυξάνουν την κλίση για την ανεύρεση παρανόμου χρήματος δηλ. ωθούν στην διαφθορά.'

Εκτός αυτού, τα δύο φαινόμενα καθιστούν τους διεφθαρμένους πολιτικούς πιο ανταγωνιστικούς για το λόγο ότι αυτοί δύναται να επανεπενδύσουν τα χρήματα της διαφθοράς στην αγορά των ψήφων. Έτσι αυξάνεται ο αριθμός των πολιτικών, οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να "αγοράσουν" ψήφους και πολιτική συναίνεση, επενδύοντας σε μια στρατηγική που στηρίζεται σε προσωπικές σχέσεις. Η προσφορά προνομιακής μεταχείρισης μεταβάλλει τους πολίτες σε "πελάτες". Για να αναπτυχθεί όμως πλήρως αυτή η σχέση προς αυτή την κατεύθυνση, πρέπει να συντρέχει μια άλλη συνθήκη: οι πολίτες να εξαναγκάζονται να προστρέξουν σε ατομικές προστασίες. Ο τρόπος εξαναγκασμού προς μια τέτοια κατεύθυνση δύναται να αναλυθεί μέσα από τη διερεύνηση

¹² Brademas, John and Heimann, Frits, 1998. "Tackling International Corruption: No Longer Taboo", Foreign Affairs, vol. 77:5, 17-

του φαινομένου της "κακής" λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης. Εκτιμώντας τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα των ερευνών για την πολιτική διαφθορά στο ιταλικό παράδειγμα, θεωρούμε ότι η πολιτική διαφθορά παράγει αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση για τους εξής λόγους¹³:

1. Η διαφθορά αυξάνει τις τιμές των δημοσίων έργων. Το κόστος του χρηματισμού για τον επιχειρηματία και οι κίνδυνοι που συνεπάγεται, αντισταθμίζονται μέσω της απάτης σε βάρος των δημοσίων οργανισμών. Εξωφρενικές εκπτώσεις στις τιμές προσφορών στις συμμετοχές σε μειοδοτικούς διαγωνισμούς, συνεχείς επανεκτιμήσεις των τιμών αναληφθέντων δημοσίων έργων, υπεργολαβίες, είναι μεταξύ των μηχανισμών που επιτρέπουν αυτή την απάτη. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται ολόκληρες κατηγορίες ατόμων που ζουν από εισοδήματα που συνδέονται με τη διαφθορά. Αυτό δεν αφορά μόνο το εισόδημα διεφθαρμένων κατόχων δημοσίων θέσεων. Στις αγορές όπου ο χρηματισμός είναι άτυπα θεσμοποιημένος, σχηματίζεται ένα στρώμα αποτελούμενο από επιχειρηματίες και επαγγελματίες, οι οποίοι στηρίζουν το οικονομικό τους μέλλον στις προνομιακές σχέσεις με τους διαχειριστές των δημοσίων δαπανών, αντικαθιστώντας τις κανονικές επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και επαγγελματικές τους αρμοδιότητες με πολιτικές "γνωριμίες".
2. Η διαφθορά δεν αυξάνει μόνο την τιμή των υπηρεσιών αλλά χειροτερεύει και την ποιότητά τους. Αυτό συμβαίνει με τρεις τρόπους:
 - ο Κατά πρώτον, τα προμηθευόμενα από τους "προστατευόμενους" επιχειρηματίες προϊόντα, λόγω ελλιπούς ελέγχου, είναι συχνά κακής ποιότητας.

¹³ Levi, Michael and Nelken, David (eds) 1996. The corruption of politics and the politics of corruption, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

- ο Κατά δεύτερον, η διαφθορά διευκολύνει μια στρέβλωση των δημοσίων δαπανών, κατευθύνοντας τις δαπάνες σε τομείς όπου το "εισόδημα" της διαφθοράς είναι υψηλότερο ή εκεί όπου η πραγματοποίηση του "εισοδήματος" είναι ευκολότερη.
- ο Κατά τρίτον, διασφαλίζοντας προνομιακή μεταχείριση, σε όποιον είναι διατεθειμένος να πληρώσει την προστασία, η διαφθορά επιμηκύνει τον μέσο χρόνο που οι μη προστατευόμενοι πολίτες είναι αναγκασμένοι να περιμένουν για συγκεκριμένες υπηρεσίες.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η αναγνώριση της σημασίας της διαφθοράς στο πλαίσιο της πολιτικής σφαίρας προφανώς δεν είναι απλώς ένα σύγχρονο φαινόμενο. Πολλοί επιστήμονες και φιλόσοφοι σηματοδοτούσαν τη διαφθορά ως ασθένεια που επιτίθεται στα θεμέλια της κοινωνίας. Ο Μακιαβέλι θεωρεί ότι την διαφθορά ως πανταχού παρούσα απειλή η οποία διαστρεβλώνει την αρετή του ανθρώπου, τον οποίο θεωρεί ως αδύναμο και χρειάζονται ισχυρή ηγεσία. Ο Μοντεσκιέ απέδωσε την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη διαφθορά της κοινωνίας, αλλά και της ηθικής της με αποτέλεσμα να καταστραφεί. Σύμφωνα με τον Rousseau ήταν το πολιτικό σύστημα το ίδιο που οδηγεί τον άνθρωπο στο να διαφθείρει το πολιτικό σύστημα¹⁴ (Levi and Nelken, 1996). Σύμφωνα με Friedrich (1989:18-20)¹⁵ ο Rousseau είναι αυτός που διαμορφώνει το σύγχρονο πλαίσιο για την κατανόηση της διαφθοράς.

¹⁴ Levi, Michael and Nelken, David (eds) 1996. *The corruption of politics and the politics of corruption*, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

¹⁵ Friedrich, Carl J., 1989. "Corruption concepts in historical perspective", in Heidenheimer, A., Johnston, Michael and LeVine, Victor (eds) *Political Corruption: A Handbook*, New Brunswick: Transaction publishers, pp. 15-24.

Στη σύγχρονη εποχή η προσοχή στη διαφθορά έχει μετατοπιστεί από τους άμβωνες και τις αρένες φιλοσόφων προς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στη δεκαετία του 1980 και του 1990 οι τίτλοι των εφημερίδων και των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών προγραμμάτων ειδήσεων έκαναν συχνά αναφορά σχετικά με τα σκάνδαλα διαφθοράς που αφορούν τους πολιτικούς και τους δημόσιους υπαλλήλους στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, καθώς και σε άλλες χώρες¹⁶. Τα εμπειρικά στοιχεία ότι υπήρξε πράγματι αύξηση της διαφθοράς είναι απύσχα, αλλά κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, υπήρξε εκτεταμένη κάλυψη από τον Τύπο των σκανδάλων διαφθοράς στην Ιταλία και τη Γερμανία, τα οποία σκάνδαλα είχαν την συμμετοχή υψηλά ιστάμενοι πολιτικοί¹⁷.

Στην Ιταλία, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αμφισβητηθεί η ίδια η νομιμότητα των πολιτικών κομμάτων και το πολιτικό σύστημα στο σύνολό του από τον λαό. Στην Γερμανία αποκαλύφθηκε ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 η βιομηχανία Flick κατέβαλε χρήματα σε κορυφαία πολιτικά στελέχη και υπουργούς αλλά και στα πολιτικά κόμματα - το Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα (CDU) ειδικότερα, αλλά και στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD) και το φιλελεύθερο Ελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα (FDP). Ως αποτέλεσμα της πίεσης των ΜΜΕ ήταν ότι αρκετοί πολιτικοί υψηλού επιπέδου καταδικάστηκαν με κατηγορίες δωροδοκίας. Τα σκάνδαλα διαφθοράς δεν έχουν περιοριστεί μόνο σε αυτές τις δύο χώρες. Βρίσκουμε και σε πολλές άλλες χώρες, μια εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των δημοσιευμένων σκανδάλων διαφθοράς. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1990 πρώην υπουργός

¹⁶ Della Porta, Donatella and Vanucci, Alberto, 1996. "Controlling political corruption in Italy: What did not work, what can be done", *Res Publica* 1996:38, 417-427.

¹⁷ Lashmar, Paul, 2001. "West Europe and North America", in Hodess, Robin, Banfield, Jesse, Wolfe, Toby (eds) *Global corruption report 2001*, Berlin: Transparency international, pp. 138-151.

Βελγίου αναγκάστηκε να παραιτηθεί από Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ λόγω της εμπλοκής του σε μια συμφωνία πώλησης όπλων που η ανταπόδοση της πήγε στο σοσιαλιστικό κόμμα. Στην Ισπανία σκάνδαλα διαφθοράς επηρέασαν το εκλογικό αποτέλεσμα των εκλογών του 1996¹⁸.

Στη Γαλλία, ο πρώην υπουργός Εξωτερικών καταδικάστηκε σε φυλάκιση για τη συμμετοχή του σε υπόθεση διαφθοράς που αφορούσε την κρατική εταιρία Elf¹⁹. Στη συνέχεια, το 1999, μία σειρά σκανδάλων διαφθοράς έγιναν πρωτοσέλιδα στις χώρες της Ευρώπης, όταν κατηγορίες για απάτη, κακή διαχείριση και νεποτισμό ανάγκασαν σε παραίτηση κάποια μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής²⁰. Ως συνέπεια των παραπάνω και άλλων παρόμοιων εκδηλώσεων, το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον σε μελέτες της διαφθοράς αυξηθεί εντυπωσιακά στις δεκαετίες του 1980 και του 1990.

Βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε και τα φαινόμενα διαφθοράς στην Ελλάδα που είναι και πολύ πρόσφατα και είχαν την συμμετοχή πολιτών υπεράνω υποψίας όπως κληρικών και δικαστικών.

¹⁸ Brademas, John and Heimann, Frits, 1998. “Tackling International Corruption: No Longer Taboo”, *Foreign Affairs*, vol. 77:5, 17-

¹⁹ Doublet, Yves-Marie, 2001. “Elf Aquitaine: grand corruption goes to court”, in Hodess, Robin, Banfield, Jesse, Wolfe, Toby (eds) *Global corruption report 2001*, Berlin: Transparency international, p. 145.

²⁰ Brademas, John and Heimann, Frits, 1998. “Tackling International Corruption: No Longer Taboo”, *Foreign Affairs*, vol. 77:5, 17-

2.2 Οι επιπτώσεις της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη

Η εμπειρική έρευνα δείχνει ότι η διαφθορά έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη, τους θεσμούς και τη νομιμότητα των πολιτικών συστημάτων²¹. Ωστόσο, όπως θα δούμε παρακάτω, δεν συμφωνούν όλοι οι ερευνητές με την άποψη ότι η διαφθορά έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις. Ένα πράγμα που κάνει τους ερευνητές να συμφωνήσουν είναι, ότι όπως αναφέρει και ο Friedrich (1989: 15), ο ερευνητής πρέπει να αντιμετωπίσει πρώτα το γεγονός ότι ο όρος ‘διαφθορά’ είναι αμφιλεγόμενος, με ποικιλόμορφα νοήματα και συμπεράσματα σε διαφορετικές κοινωνίες και σε διαφορετικά κοινωνικά και ιστορικά πλαίσια. Όντως, μπορούμε να το δούμε και πρακτικώς. Το να πάρει ένας πολιτικός ένα απλό δώρο στην Ελλάδα και άλλες χώρες είναι μία συνηθισμένη πρακτική. Στην Γερμανία όμως θεωρείται ως δωροδοκία και πράξη διαφθοράς.

Οι Πελαγίδη και Μ. Μητσόπουλου (2006)²² αναφέρουν ότι η διαφθορά στην Ελλάδα βρίσκεται από την απαρχή του νέο-ελληνικού κράτους. Ο γιγαντισμός του δημοσίου τομέα και ο άκρατος ελιτισμός και κομματισμός οδήγησαν στην σημερινή κατάσταση, όχι μόνο της σφαίρας της πολιτικής ζωής αλλά και της ίδιας της εθνικής οικονομίας με αποτέλεσμα να υποφέρουν χιλιάδες οικογένειες, ακόμα και ας μην είχαν καμία σχέση με την διαχείριση του Ελληνικού δημοσίου τομέα.

²¹ Rose-Ackerman, Susan, 1999. *Corruption and government: causes, consequences and reform*, Cambridge: Cambridge University Press.

²² Πελαγίδη και Μ. Μητσόπουλου (2006), *Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας. Η Προσοδοθηρία και οι Μεταρρυθμίσεις*, Παπαζήσης.

Αν δούμε στην διεθνή βιβλιογραφία θα βρούμε ότι η μείωση των επενδύσεων, που ουσιαστικά είναι ο κινητήριος μοχλός της ανάπτυξης, δημιουργείται λόγω του μεγαλύτερου κόστους και της αβεβαιότητας που δημιουργεί η διαφθορά. Εμπειρικά, ο Mauro (1997²³) διαπίστωσε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά το λόγο επενδύσεων-κεφαλαίου. Οι Campos, Lien and Pradhan (1999²⁴) προσθέτουν ότι και το είδος της διαφθοράς, αλλά και η προβλεψιμότητα της διαφθοράς επηρεάζουν τις επενδύσεις. Αντίθετα ο Lambsdorff (2007²⁵) εκτιμά ότι μπορεί η διαφθορά να οδηγήσει σε αύξηση του λόγου επενδύσεων προς ΑΕΠ. Η εξήγηση είναι ότι μπορεί η διαφθορά να επηρεάσει την παραγωγικότητα του κεφαλαίου και καθώς αυτή θα μειώνεται, το ΑΕΠ θα πέφτει σε σχέση με το απόθεμα κεφαλαίου, που σημαίνει ότι ο λόγος επενδύσεων-ΑΕΠ είναι πιθανό να αυξηθεί σε αντίδραση της διαφθοράς.

Οι Johnson, Kaufmann και Zodo-Lobaton (1998²⁶) βρήκαν μια στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ διαφθοράς και ρυθμού ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, βρήκαν ότι μια αύξηση της διαφθοράς σε μια χώρα κατά 1 μονάδα - σε μια κλίμακα από το 0 έως το 6, όπου το 6 δείχνει έλλειψη διαφθοράς - οδηγεί σε μείωση του ΑΕΠ της χώρας αυτής κατά 0,84 εκατοστιαίες μονάδες. Όμως αυτή η σχέση γίνεται στατιστικά μη σημαντική εάν το προϊόν της παραοικονομίας χρησιμοποιηθεί στην

²³ Mauro P. (1997), "The Effects of Corruption on Growth, Investment and Government Spending: A Cross-Country Analysis", *Corruption and the Global Economy*, Institute for International Economics.

²⁴ Campos J.E., D. Lien and S. Pradhan (1999), "The impact of Corruption on Investment: Predictability Matters", *World Development*, vol. 27, No. 6.

²⁵ Lambsdorff J.G (2007), *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press.

²⁶ Johnson S., D. Kaufmann and P. Zoido-Lobaton (1998), "Regulatory Discretion and the Unofficial Economy", *American Economic Review*, vol. 88, No. 2

εξίσωση ως εξωγενής μεταβλητή. Ο Wei (1997²⁷) διερεύνησε την επίπτωση της διαφθοράς στις ξένες άμεσες επενδύσεις, όπου βρήκε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις ξένες επενδύσεις σε μια χώρα. Ο λόγος είναι ότι η διαφθορά λειτουργεί ως ένας επιβαλλόμενος «φόρος», με τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτός δημιουργεί στους ξένους επενδυτές που σε περιόδους οικονομικής ύφεσης δεν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν αυτό τον ‘φόρο’.

Ο Khan (1996²⁸) έχει κάνει μία εκτενή έρευνα στο πως επηρεάζει η διαφθορά την ανάπτυξη για λογαριασμό της Παγκόσμιας Τράπεζας. Μερικά από τα πορίσματα ήταν ότι αρχικά η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις δημόσιες δαπάνες. Αυτό γίνεται με το να χρησιμοποιούνται πολύτιμοι πόροι για την καταπολέμηση της διαφθοράς που θα μπορούσα να χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς όπως για την κοινωνική πολιτική. Πέρα από αυτά μειώνεται η αξία του φορολογικού συστήματος με αποτέλεσμα υπάρχουν πολλές αδικίες μιας και το κράτος πρέπει να καλύψει τα όποια ελλείματα έχει από την διαφθορά η οποία μπορεί να έχει και την μορφή της φοροδιαφυγής. Πέρα από αυτά, όταν υπάρχει υπερμετρη διαφθορά χάνεται και το ενδιαφέρον των πολιτών ακόμα και για μεγάλα έργα, μιας και συχνά θεωρούν δεδομένο ότι σίγουρα θα κρύβεται μία περίπτωση διαφθοράς πίσω από αυτό το έργο. Μάλιστα ο Khan (1996) αναφέρει το παράδειγμα της διαφθοράς στην Αμερική και πιο συγκεκριμένα το Υπουργείο Δικαιοσύνης της χώρας αυτής. Σύμφωνα με την έρευνα που έγινε, τα 45 εκ. δολάρια που ήταν το κόστος της διαφθοράς στον συγκεκριμένο φορέα το 1995 θα μπορούσαν να καλύψουν 1500 σπίτια

²⁷ Wei S.-J. (1997), “How Taxing is Corruption on International Investors”, National Bureau of Economic Research Working Paper, No. 6030, Cambridge MA.

²⁸ M Khan, The Efficiency Implications of Corruption, Journal of International Development, 8(5), 1996, pp. 683-696.

απόρων, να πληρώσουν 2000 καθηγητές και να ταίσουν 1600 φυλακισμένους.

Ο Khan (1996²⁹) αναφέρει ότι συχνά οι νέοι άνθρωποι μπορεί να απογοητευτούν όταν βλέπουν τους δημόσιους λειτουργούς και τους πολιτικούς να δίνουν δουλειά σε δικούς τους ανθρώπους. Βέβαια αυτό θα το δουν και οι υποψήφιοι επενδυτές που δεν θα ήθελαν να δουν να χάνουν έργα όχι διότι δεν έχουν τα σχετικά προσόντα, αλλά διότι το συγκεκριμένο έργο θα δωθεί σε εταιρείες που έχουν δωροδοκήσει κάποιον δημόσιο λειτουργό.

Η ύπαρξη του φαινομένου της διαφθοράς μπορεί να πλήξει και την αναδιανομή του εισοδήματος. Γενικότερα, μπορούμε να πούμε ότι στόχος της πολιτικής εξουσίας είναι η ισομερής κατανομή του εισοδήματος και η δημιουργία ευνοικών συνθηκών για τα φτωχότερα στρώματα³⁰. Τα φαινόμενα διαφθοράς, ειδικά η δωροδοκία των δημόσιων λειτουργών αλλά και πολιτικών παραγόντων όπως δήμαρχοι και στελέχη της κυβέρνησης δημιουργούν συνθήκες που δεν ευνοούν αυτές τις πολιτικές μιας και οι κατέχοντες τον πλούτο μπορούν να χρησιμοποιούν την δύναμη τους και να διεκδικούν αιτήματα που μπορούν να είναι εις βάρος των υπολοίπων πολιτών και να καταργεί τις κοινωνικές πολιτικές και την ίση αναδιανομή του πλούτου.

Το παραπάνω μπορεί να πλίξει και την αξιοπιστία της οικονομίας, ειδικά σε ότι αφορά τις ξένες επενδύσεις. Εφόσον ο δυνητικός επενδυτής παρατηρήσει ότι μπορεί τοπικές επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν την διαφθορά για να προωθήσουν τον σκοπό τους, τότε

²⁹ M Khan, The Efficiency Implications of Corruption, Journal of International Development, 8(5), 1996, pp. 683-696.

³⁰ Ακαλίδης,Α. (2000) *Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο*, Δημόσια Διοίκηση και Πολιτική, Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Πάτρα

φυσικά μπορεί να αποθαρυνθεί ο δυνητικός επενδυτής από το να προχωρήσει στην επένδυση του.

Έχει παρατηρηθεί ότι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μίας οικονομίας είναι στενά συνδεδεμένο με την ικανότητα της να δημιουργήσει ένα πλαίσιο καταπολέμησης της διαφθοράς. Από την στιγμή που τόσο η κυβέρνηση αλλά και άλλοι παράγοντες, όπως τα επιμελητήρια, οι ανεξάρτητες αρχές αλλά και οι ίδιοι οι πολίτες³¹.

Γενικότερα, με την διαφθορά μπορεί να διασφαλίζονται τα συμφέροντα κάποιων επιχειρηματιών και ο γρήγορος πλουτισμός όσων είναι δέκτες της διαφθοράς, π.χ. εφοριακοί, δημόσιοι λειτουργοί και τοπικοί πολιτικοί παράγοντες, αλλά είναι εις βάρος γενικός του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου αλλά και φυσικά της ίδιας της οικονομίας, είτε με την κατασπατάλιση πόρων είτε με τον εκφοβισμό των ξένων επενδυτών που δεν μπορούν να εμπιστευτούν μία διεφθαρμένη οικονομία.

2.3 Αιτίες ύπαρξης του φαινομένου αυτού

Οι επόμενες σειρές θα αναλύσουν τις αιτίες ύπαρξης του φαινομένου της διαφθοράς. Θα αναλυθούν παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση, η κουλτούρα-ανοχή ενός λαού στην διαφθορά, οι προσωπικές φιλοδοξίες και πολλοί άλλοι παράγοντες.

Στις επόμενες παραγράφους θα δούμε μία προς μία αυτές τις μεταβλητές:

2.3.1 Η πολιτική κουλτούρα

³¹ Shleifer, A. and Vishny, R. (1993) Corruption, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 108, No. 3., pp. 599-617.

Η πολιτική κουλτούρα μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο και να είναι αιτία ύπαρξης της διαφθοράς. Σε πολλές περιπτώσεις η διαφθορά ξεκινά μέσα από την ίδια την πολιτική κουλτούρα. Θα δούμε μερικούς ορισμούς για το τι είναι η πολιτική κουλτούρα και στην συνέχεια πως μπορεί να είναι αιτία ύπαρξης της διαφθοράς.

Η πολιτική κουλτούρα μπορεί και να οριστεί ως η βάση της κοινωνικής και πολιτικής ταυτότητας που έχει επιπτώσεις στο πώς οι άνθρωποι παρατάσσουν και στο πώς ενεργούν σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Είναι επίσης ένα πλαίσιο για τον κόσμο και του πως τον ερμηνεύουν οι πολίτες και ορίζουν τα διάφορα θέματα από την θρησκεία ως την αντίληψη του πως μπορεί να δουλέψει μία οικονομία. Ο Inglehart (1997³²) αναφέρει για το πώς η κουλτούρα και ο πολιτισμός μίας χώρας διαμορφώνει ένα σύστημα αξιών και αντιλήψεων που διαμορφώνουν τις αξίες μίας κοινωνίας και επηρεάζουν και την πολιτική κουλτούρα μίας χώρας και μέσα σε αυτές είναι και ανοχή που δείχνει προς την διαφθορά. Μάλιστα αναφέρει ότι η πολιτική κουλτούρα αποτελεί τον καθρέπτη των αξιών που έχει μία χώρα.

Οι Almond and Verba (1963³³) έδωσαν τρεις τύπους πολιτικής κουλτούρας, οι οποίοι ήταν:

- Parochial, είναι η κουλτούρα που οι πολίτες έχουν συνειδητοποιήσει την ύπαρξη μίας κεντρικής εξουσίας και κυβέρνησης και ζουν δίχως να δίνουν μεγάλη σημασία στις αποφάσεις της κυβέρνησης και στις όλες διαδικασίες.

³² Inglehar, R. (1997) *“Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies”*, Princeton University Press

³³ Almond,G. and Verba.S. (1963) *“The Civic Culture”*, Princeton University Press

- Subject – Είναι γνώστες της κυβέρνησης και είναι αρκετά αντικειμενικοί στις αποφάσεις τους σε σχέση με την επίδοση της κυβέρνησης.
- Participant - Οι πολίτες παίρνουν μέρος ενεργά σε πολλές διαδικασίες και επηρεάζουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της κυβέρνησης.

Οι τρεις τύποι κουλτούρας είναι αυτοί που μπορεί να βοηθήσουν ένα πολιτικό να κατανοήσει την συμπεριφορά των ψηφοφόρων και να προετοιμαστεί ώστε να μπορέσει να τους φέρει κοντά του.

Σύμφωνα με τον Reisinger (1995³⁴) εκτός από την θεωρία της πολιτικής κουλτούρας υπήρξε, και υπάρχει ακόμα, και η προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής (rational – choice theory) ότι δηλαδή η εθνική κουλτούρα δεν επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και ο κάθε πολίτης αποφασίζει με ορθολογικά κριτήρια όπως το προσωπικό και το επαγγελματικό του συμφέρον, πράγμα που συχνά είναι η αιτία της ύπαρξης της διαφθοράς. Σε αυτό το σημείο ο Wildansky (1987³⁵) αναρωτιέται το «από πού προέρχονται οι επιλογές των ανθρώπων;» (but where do people’s preferences come from?” και ο Eckstein (1988³⁶) ανταποκρίνεται σε αυτό το ερώτημα λέγοντας ότι η κουλτούρα είναι η

³⁴ Reisinger, W. (1995) “The renaissance of a rubric: political culture as concept and theory” *International Journal of Public Opinion Research*, Vol.7, No.4, pp.328-352.

³⁵ Wildansky, A. (1987) “Choosing Preferences by constructing institutions: a cultural theory of preference formation” *American Political Journal Review*, Vol.81, pp. 3-21.

³⁶ Eckstein, Harry (1988): 'A Culturalist Theory of Political Change,' *American Political Science Review*, 82, 789—804.

απάντηση στο παραπάνω ερώτημα. Βέβαια ο Eckstein (1988³⁷) υποστηρίζει ότι τόσο η κουλτούρα όσο και η ορθολογική προσέγγιση μπορεί να επηρεάσουν την πολιτική απόφαση. Χαρακτηριστικό είναι ότι ένας πολιτικός θα πρέπει να πάρει μία μη-ηθική απόφαση, που όμως θα του αποφέρει την έννοια πολλών ψηφοφόρων.

Είναι γεγονός ότι την δεκαετία του 70 η θεωρία της πολιτικής κουλτούρας μπήκε στο πάγο και κυριάρχησε η ορθολογική προσέγγιση, βέβαια το 80 η πολιτική κουλτούρα ξαναεπικράτησε ως αποτέλεσμα πολλών αλλαγών που έγιναν με αποκορύφωμα την κατάρρευση του κομμουνισμού. Ο Inglehart (1988³⁸) έκανε μία έρευνα με χρονοσειρές σε μεταβλητές όπως η μη στήριξη σε επαναστατικά κινήματα, ικανοποίηση από την ποιότητα ζωής και πίστη στην πολιτική ζωή και βγήκε ότι υπήρχαν οι αναγκαίες στατιστικές συσχετίσεις που να αποδουκνίζουν ότι η πολιτική κουλτούρα υπάρχει ως κοινωνικό φαινόμενο.

Ένα άλλο ζήτημα που θέτει ο Reisinger (1995³⁹) είναι το ποιανός την κουλτούρα να εξετάσουμε; Πρέπει να προσδιορίζουμε καλά το πληθυσμό που εξετάζουμε όταν θέλουμε να ορίσουμε την πολιτική κουλτούρα μίας χώρας. Σε αυτό το σημείο ο Diamond (1993⁴⁰) δηλώνει

³⁷ Eckstein, Harry (1988): 'A Culturalist Theory of Political Change,' *American Political Science Review*, 82, 789—804.

³⁸ Inglehar, R. (1997) *“Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies”*, Princeton University Press

³⁹ Reisinger, W. (1995) “The renaissance of a rubric: political culture as concept and theory” *International Journal of Public Opinion Research*, Vol.7, No.4, pp.328-352.

⁴⁰ Diamond, L. (1993) *«Political Culture and Democracy in Developing Countries»*, Boulder, CO, Lynne Rienner.

ότι πέρα από την κεντρική κουλτούρα μίας χώρας υπάρχει και ένας αριθμός υποκουλτούρων (sub-cultures) που μέσα σε αυτές μπορεί και να υποβόσκουν νοοτροπίες που να στηρίζουν φαινόμενα διαφθοράς. Με λίγα λόγια μία χώρα μπορεί να έχει πολλές επικρατούσες κουλτούρες όπου κάποιες από αυτές να είναι πηγή της διαφθοράς ακόμα και αν η κεντρική εξουσία είναι ενάντια προς τα όποια φαινόμενα διαφθοράς που παρουσιάζονται.

Ένα παράδειγμα είναι η έρευνα του Sedov (2007⁴¹) που αναλύει την περίπτωση της Ρωσίας. Η έρευνα του έδειξε ότι υπάρχουν πολιτισμικοί παράγοντες που επηρεάζουν την Ρωσική πολιτική κουλτούρα όπως ο ρόλος των εθνικών μειονοτήτων και η μετακινήσεις τους μέσα στην Ρωσία, τα αυτονομιστικά κινήματα στον Καύκασο και η επιρροή των Ρώσσοεβραίων. Η έρευνα έδειξε ότι γεγονότα όπως η τρομοκρατία και το Beslan αύξησαν την επιρροή της ξενοφοβίας και του εθνικισμού στην Ρωσική πολιτική κουλτούρα. Επίσης, η έρευνα έδειξε την άνοδο των Ρώσων που επηρεάζονται από τον θρησκευτικό φανατισμό και που δηλώνουν ως συντηρητικοί Ρώσοι και την επιστροφή στις παραδοσιακές αρχές και αξίες της Ρωσίας. Η ιδεολογία της «Ρωσικής υπεροχής» είναι επίσης μία πολιτισμική παράμετρος που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική κουλτούρα της Ρωσίας. Μία ιδιαίτερη μεταβλητή ήταν και αυτή της διαφθοράς. Η Ρωσία ποτέ δεν κατάφερε να την αντιμετωπίσει και από όσο φαίνεται από το άρθρο αυτό, πολλά πολιτικά γεγονότα στην Ρωσία είναι απόρρητα της διαφθοράς που υπάρχει σε αυτή την χώρα.

⁴¹ Sedov, L. (2007) "Traditional feature of Russian Political culture in their current perspective" Sociological Research, Vol.46, No.4, pp. 33-49.

Οι Schulze και van den Brick (2006⁴²) αναλύουν την πολιτική κουλτούρα της Ολλανδίας και της Γερμανίας, σε σχέση με την διαφθορά. Αν και θα περιμέναμε να βρουν κάποια κοινά στοιχεία μιας και είναι γειτονικές χώρες, η έρευνα δείχνει ότι η Ολλανδία έχει πιο πολλά στοιχεία δημοκρατικότητας στην πολιτική κουλτούρα της ενώ η Γερμανία θεωρείται ως μία νέα δημοκρατία που έχει αναπτυχθεί με ξένη βοήθεια και συχνά υπάρχουν στοιχεία διαφθοράς που όμως δεν φτάνουν πάντα στην επιφάνεια. Η ίδια έρευνα έδειξε ότι οι πολίτες έχουν διαφορετική αντίληψη για το τι εστί «αντίληψη περί κράτους» με την Ολλανδική πολιτική κουλτούρα να προάγει την λύση σε διάφορες διαφορές μέσω του διαλόγου ενώ στην Γερμανία με την επέμβαση του κράτους και συχνά με πολιτικές κάτω από το τραπέζι που αποτελούν στοιχεία διαφθοράς. Η Γερμανική κουλτούρα έχει χτιστεί γύρω από το κράτος και τον παρεμβατισμό ενώ η Ολλανδική πολιτική κουλτούρα θέλει το κράτος με μικρότερο ρόλο όσο αφορά τα πολιτικά τεκταίνομενα και με μία κοινωνία που δείχνει μηδενική ανοχή στην διαφθορά. Φυσικά αυτό επηρεάζει και άλλες λειτουργίες, όχι μόνο τα κόμματα και την πολιτική ζωή αλλά και άλλες λειτουργίες του κράτους όπως η καταστολή σε ζητήματα διαφθοράς ακόμα και των υψηλών προσώπων. Παρόλα αυτά, και οι δύο χώρες έχουν πολλά κοινά στοιχεία όπως η πολιτική υπακοή, το αίσθημα ότι μπορούν πολύ εύκολα να μετακινηθούν από την μία πολιτική ιδεολογία στην άλλη αλλά και η γενικότερη κατακραυγή των πολιτικών που θα αποκαληφθεί ότι έχουν εμπλακεί σε πράξεις διαφθοράς.

Από όσο είδαμε συχνά η πολιτική κουλτούρα είναι η πηγή της διαφθοράς. Η ανοχή των πολιτικών αλλά και το ίδιο το πολιτικό σύστημα μπορεί να μπουν εμπόδια στην διαφθορά ή να την

⁴² Schulze,V. and van den Brick,H. (2006) POLITICAL CULTURE AS A BASIS FOR CONCEPTS OF LOCAL SECURITY AND CRIME PREVENTION. A COMPARISON OF THE CONDITIONS IN GERMANY AND THE NETHERLANDS”German Policy Studies, No1, pp.47-79.

δημιουργήσουν. Όταν οι πολίτες δουν ότι οι ίδιοι οι πολιτικοί τους δείχνουν ανοχή σε κρούσματα διαφθοράς και δεν αντιδρούν, τότε θα είναι λογικό και οι ίδιοι οι πολίτες είτε να αδιαφορήσουν ή και να γίνουν και οι ίδιοι φορείς διαφθοράς από την στιγμή που καταλάβουν ότι υπάρχει η σχετική ανέχεια από τους πολιτικούς.

Η πολιτική κουλτούρα αποτελεί, όπως είδαμε ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την διαφθορά. Από την στιγμή που η πολιτική κουλτούρα δείχνει σημάδια ανοχής, είναι λογικό και να γίνεται η ίδια σημαντικός φορέας διαφθοράς με τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις στην πολιτική ζωή της χώρας, την οικονομία αλλά και την κοινωνία ευρύτερα.

2.3.2 Οι ομάδες συμφερόντων

Οι ομάδες-συμφερόντων κατέχουν σημαντική θέση σε ένα κράτος. Ο Friedrich (1989⁴³) αναφέρει ότι οι ομάδες συμφερόντων μπορεί να είναι από μία απλή ομάδα δημοσίων λειτουργών ως μία μεγάλη συντεχνία όπως ένα συνδικάτο ή σύλλογος δικηγόρων που πολλές φορές φέρονται να είναι μία ιδιαίτερη πηγή συμβάντων διαφθοράς.

Οι Della Porta και Vanucci (1996⁴⁴) αναλύουν το παράδειγμα της Ιταλίας και αναφέρουν τον ρόλο ομάδων συμφερόντων όπως

⁴³ Friedrich, Carl J., 1989. "Corruption concepts in historical perspective", in Heidenheimer, A., Johnston, Michael and LeVine, Victor (eds) Political Corruption: A Handbook, New Brunswick: Transaction publishers, pp. 15-24.

⁴⁴ Della Porta, Donatella and Vanucci, Alberto, 1996. "Controlling political corruption in Italy: What did not work, what can be done", Res Publica 1996:38, 417-427.

δικηγόρων, επιχειρηματικών ομίλων αλλά και της ίδιας της μαφίας με στόχο το να πάρουν αυτά που ήθελαν με την βοήθεια διεφθαρμένων πολιτικών και δημόσιων λειτουργών οι οποία και χρηματίζονταν συχνά με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται φαινόμενα διαφθορά σε όλο το φάσμα της πολιτικής ζωής της Ιταλίας.

Οι προσωπικές και συλλογικές φιλοδοξίες αλλά και η πολιτική κουλτούρα που έδειχνε ανοχή σε φαινόμενα διαφθοράς είχε ως αποτέλεσμα την γενικότερη διαφθορά του συστήματος.

Ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο της δράσης των ομάδων συμφερόντων και του πως είναι αιτία παραγωγής διαφθοράς είναι και η λειτουργία των lobbies. Παρότι τα lobbies για πρώτη φορά μελετήθηκαν από τον Nolan το 1995, η χρήση των lobbies, θεωρείται ότι ξεκίνησαν από τότε που γεννήθηκε το ευρύτερο πολιτικό σύστημα σαν ένα φαινόμενο το οποίο μάλλον προϋπήρχε πριν καν γίνει το πολιτικό γίνεσθαι. Στην πολιτική βούληση πάντα σημαίνουν ρόλο παίζουν οι δυνάμεις που ασκούνται για να την καθορίσουν και να την επηρεάσουν. Σύμφωνα με πολλούς θεωρητικούς, το πολιτικό λόμπι είναι απαραίτητο στην πολιτική διαδικασία, αυτό θεωρήθηκε από άλλους ως αρνητική τάση απέναντι στην κοινή γνώμη. Υπάρχουν δύο σχετικές απόψεις για τα λόμπι⁴⁵:

1. Το λόμπι είναι ανήθικο και ενάντια στην κοινή γνώμη. Οι εμπλεκόμενοι στα λόμπι είναι ενάντια στη δημοκρατία και λειτουργούν με βάση το δικό τους συμφέρον και είναι από τις βασικές πηγές της διαφθοράς αλλά και εμποδίο στην οικονομική ανάπτυξη μίας χώρας
2. Το λόμπι είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της δημοκρατικής διαδικασίας και βοηθά στη διαμόρφωση των απόψεων των ψηφοφόρων.

⁴⁵ Meadows, D.H., Meadows, D.L. and Randers, J. (1992), Beyond the Limits: Confronting Global

Σύμφωνα με τον Ehrlich(1990⁴⁶) οι πολιτικοί στο κοινοβούλιο είναι αποτελεσματικοί όταν έχουν σωστή ενημέρωση. Το λόμπι μόνο αν χρησιμοποιηθεί ως μέσο ενημέρωσης τότε μπορεί να θεωρηθεί ως αποτελεσματικό.

Παρακάτω παρουσιάζουμε καταστάσεις στις οποίες η κυβέρνηση εμπλέκεται οπότε και ο επηρεασμός μέσω των λόμπι είναι απαραίτητος και εμπλέκονται ότι η κυβέρνηση δρα ως αγοραστής⁴⁷:

1. Σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν λίγα έργα για ανάθεση και πολλοί διεκδικητές. Για παράδειγμα η Εθνική Λοταρία στην Αγγλία διεκδικούνταν από πολλές εταιρίες. Η εταιρία Camelot την ανέλαβε γιατί κατάφερε να προσεγγίσει τη κοινή γνώμη η οποία επηρέασε την πολιτική βούληση.
2. Τα αμυντικά έργα είναι συμβόλαια τα οποία πολλές εταιρίες κυνηγούν να πάρουν. Εδώ τα πολιτικό λόμπι είναι βασικοί ρυθμιστές και αναφέρονται στον επηρεασμό κυβερνητικών προσώπων.

Θα πρέπει εδώ να δούμε το ότι η διαφθορά μέσω των ομάδων συμφερόντων και των οργανομένων lobby εμφανίζεται όπου υπάρχει μία δυνατή και συγκεντρωτική κεντρική εξουσία. Αυτό είναι και φυσικό μιας και αν είχαμε μία ιδιωτική επιχείρηση ή ένα μικρό και ευέλικτο κράτος θα ήταν πολύ εύκολο να εντοπιστεί η όποια ατασθαλία αλλά και η διύσδιση κάποιων ομάδων συμφερόντων. Αντίθετα, σε ένα μεγάλο και γραφειοκρατικό κράτος όπου συχνά υπάρχει ελλειπές έλεγχος σε ότι αφορά την δράση των δημόσιων λειτουργών αλλά και την σχέση τους με τα όποια συμφέροντα, σίγουρα είναι πολύ εύκολο να

⁴⁶ Ehrlich, P. (1990), *The Population Explosion*, Simon & Schuster, New York, NY.

⁴⁷ Victor, P.A., Hanna, J.E. and Kuburski, A. (1995), "How strong is weak sustainability?", *Economy*, Vol. 87 No. 3.

αναπτυχθούν φαινόμενα διαφθοράς αλλά και να μην λειτουργήσουν οι κατασταλτικοί έλεγχοι αλλά και να μην εφαρμόζονται οι κανόνες διαφάνειας.

2.3.3 Οι οικονομικές δυσκολίες

Η διαφθορά, όπως είδαμε στην θεωρία, σχετίζεται τόσο με τα προσωπικά και ατομικά συμφέροντα από την μία μεριά αλλά και με τα οικονομικά συμφέροντα. Ο χρηματισμός για να γίνει μία εξυπηρέτηση προς κάποιο οικονομικό παράγοντα πάντα ήταν ένα δέλεαρ. Ο Μουζέλης (2005⁴⁸) αναφέρει ότι το χρήμα ήταν πάντα ένα σοβαρό κίνητρο ακόμα και στους καλύτερα αμοιβόμενους δημόσιους λειτουργούς.

Συχνά η διαφθορά σε χώρες του τρίτου κόσμου είχε συνδεθεί με την οικονομική ανέχεια. Ο Gardner (2002⁴⁹) αναφέρει ότι ένα από ανεπιθύματα αποτελέσματα της φτώχειας στον τρίτο κόσμο είναι η διαφθορά που μάλιστα έχει σημαντικές επιπλοκές και για την οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών αυτών. Σε πολλές χώρες οι μισθοί είναι κάτω από τα 100 δολάρια τον μήνα και σίγουρα ο χρηματισμός, έστω και με λίγες εκατοντάδες δολάρια, των δημόσιων λειτουργούν είναι μία εύκολη δουλειά. Βέβαια δεν είναι μόνο σε χώρες του τρίτου κόσμου που παρουσιάζεται το φαινόμενο αυτό. Αυτό το

⁴⁸ Μουζέλης, Ν. (2005), «Το Κράτος και το Κομματικό Φουτμπόλ», στο Θ. Πελαγίδης (επιμ.), Η Εμπλοκή των Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, Παπαζήσης

⁴⁹ Roy Gardner, (2002) "Corruption: Top Down or Bottom Up?," Economic Inquiry, Oxford University Press, vol. 40(4), pages 688-703

φαινόμενο, όπως αναφέρουν οι Della Porta και Vanucci (1996⁵⁰), μπορεί να το βρούμε και στον δυτικό Κόσμο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην Ιταλία είναι ο χρηματισμός δημοσίων υπαλλήλων από πολιτικές ομάδες, την μαφία αλλά και από διάφορα οικονομικά συμφέροντα. Όσο και ψηλός να είναι ο μισθός του δημόσιου λειτουργού, πάντα τα όποια συμφέροντα θα βρίσκουν τρόπους να τους χρηματίζουν. Σε πολλές περιπτώσεις εκτός από τον χρηματισμό μπορούν να υπάρχουν και άλλα οφέλη όπως το να βρουν δουλειά για κάποιο οικείο πρόσωπο του λειτουργού⁵¹.

Γενικότερα πάντως η οικονομική κρίση και η ανέχεια θα τροφοδοτούν την διαφθορά. Ακόμα και αν ο λειτουργός είναι ένας άνθρωπος με συνείδηση και τίμιος, οι οικονομικές δυσκολίες μπορεί να τον σπρώξουν προς την διαφθορά.

2.3.4 Προσωπικότητα

Ο Svensson (2005⁵²) αναφέρεται στο ρόλο που μπορεί να παίζει η προσωπικότητα του πολιτικού ή του δημόσιου λειτουργού και τα κίνητρα που έχει όπως και τι όποιες προσωπικές φιλοδοξίες. Υπάρχει μία σημαντική μερίδα ανθρώπων που λειτουργούν με αλτρουισμό και

⁵⁰ Della Porta, Donatella and Vanucci, Alberto, 1996. "Controlling political corruption in Italy: What did not work, what can be done", *Res Publica* 1996:38, 417-427.

⁵¹ Della Porta, Donatella and Vanucci, Alberto, 1996. "Controlling political corruption in Italy: What did not work, what can be done", *Res Publica* 1996:38, 417-427.

⁵² Svensson, J. (2005), "Eight Questions about Corruption", *Journal of Economics Perspectives*, Vol.19, No. 3, pp.19-42.

δήσκολα θα μπορούσαν να γίνουν αποδέκτες δωροδοκίας ή άλλων μεθόδων διαφθοράς.

Βέβαια υπάρχουν και άνθρωποι δίχως ηθικούς φραγμούς που η τοποθέτηση τους σε μία σημαντική θέση, όπως για παράδειγμα στην πολεοδομία ή στην αστυνομία, δεν αντιμετωπίζεται ως μία θέση ευθύνης αλλά μία ευκαιρία για κατάχρηση εξουσίας. Η προσωπικότητα θα παίξει σημαντικό ρόλο και γιαυτό ο Wei (1997⁵³) προτείνει την τοποθέτηση δημόσιων λειτουργών με δυναμικό χαρακτήρα σε θέσεις που αφορούν την διαχείριση δημόσιας περιουσίας αλλά και ότι αφορά οικονομικές υποθέσεις. Μάλιστα αναφέρει το παράδειγμα της λειτουργίας των υπηρεσιών εφορίας σε διάφορες χώρες όπου συχνά οι επιχειρηματίες για να αποφύγουν τον υψηλό φόρο προτιμούν να χρηματίσουν κάποιο δημόσιο λειτουργό παρά να πληρώσουν τους φόρους που τους αναλογούν. Είναι πολύ πιο εύκολο να δωροδοκήσουν ένα εφοριακό και μερικούς δικαστικούς λειτουργούς που θα δείξουν δειλία και ανευθυνότητα σε σχέση με τον σκοπό του λειτουργήματος τους παρά να πληρώσουν τους φόρους που το κόστος θα είναι πολύ μεγαλύτερο.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο χαρακτήρας και το κατά πόσο ο δημόσιος λειτουργός και ο πολιτικός θα αντισταθούν στις προκλήσεις θα παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στο να μειωθεί η διαφθορά σε μία οικονομία.

Οι Shleifer και Vishny (1993)⁵⁴ αναφέρουν ότι συχνά οι πολίτες έρχονται αντιμέτωποι με φαινόμενα διαφθοράς αλλά τα προσπερνούν μιας και η κοινωνία αλλά και αυτοί οι πολίτες ως μέλη αυτής της κοινωνίας έχουν αναπτύξει απάθεια σε παρόμοια φαινόμενα και ας

⁵³ Wei S.-J. (1997), "How Taxing is Corruption on International Investors", National Bureau of Economic Research Working Paper, No. 6030, Cambridge MA.

⁵⁴ Shleifer, A. and Vishny, R. (1993) Corruption, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 108, No. 3., pp. 599-617.

πλείτουν τόσο τα ατομικά όσο και επιχειρηματικά συμφέροντα της χώρας τους.

2.3.5 Ελλείψεις στο νομοθετικό πλαίσιο και τους δικαστικούς μηχανισμούς

Ο νόμος είναι αυτός που ορίζει τι εστί έγκλημα και τι όχι. Ορίζει δηλαδή τις αξιόποινες πράξεις, τις επιβαλλόμενες ποινές και είναι το πρώτο και κυριότερο μέσο καταστολής του εγκλήματος. Ο νόμος είναι πάλι αυτός που στη βάση του θα κινηθούν οι διωκτικές αρχές και οι δικαστικές αρχές θα επιβάλλουν τις απαιτούμενες ποινές. Ο νόμος όμως για να εκπληρώνει την αποστολή του πρέπει να είναι αναλυτικός, σαφής και κατανοητός χωρίς να αφήνει περιθώρια παρερμηνειών ή κενών που δίνει τη δυνατότητα σε μερικούς να τα εκμεταλλευθούν και να εξασφαλίσουν πιο ευνοϊκή μεταχείριση ή κοινώς να αποφύγουν την χειρότερη ποινή όταν αυτή τους περιμένει. Ο νόμος πρέπει να είναι αυστηρός και να εφαρμόζεται με ταχύτητα προς κάθε κατεύθυνση ομοιόμορφα και δίκαια και προ πάντων χωρίς κανένα παρεμβατισμό.

Η πολυνομία που παρουσιάζεται σήμερα σε πολλές χώρες αλλά και στην Ελλάδα αλλά και η χρονοβόρα δικονομική διαδικασία αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στην αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και ιδιαίτερα της διαφθοράς. Έτσι αυξάνεται η πεποίθηση σε πολλούς επίδοξους εγκληματίες ότι οι ελλείψεις της νομοθεσίας αλλά και οι χρονοβόρες δικονομικές διαδικασίες είναι ευνοϊκές γι' αυτούς αφού τους δίνουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αποφύγουν μια σοβαρή ποινή. Ο Μουζέλης (2005⁵⁵) αναφέρει ότι το νομοθετικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων,

⁵⁵ Μουζέλης, Ν. (2005), «Το Κράτος και το Κομματικό Φουτμπόλ», στο Θ. Πελαγίδης (επιμ.), Η Εμπλοκή των Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, Παπαζήσης

είναι ένα στοιχείο που δίνει ουσιαστικά μεγάλο χώρο σε επίδοξους παραβάτες να διαπράξουν πράξεις διαφθοράς μιας και γνωρίζουν ακόμα και αν συλληφθούν οι επιπτώσεις θα είναι μηδαμινές.

Συχνά το “κοινό αίσθημα” στρέφεται εναντίον της νομοθετικής αλλά και δικαστικής εξουσίας διότι βλέπουν παραβάτες και επίορκους δημόσιους λειτουργούς και πολιτικούς να αποφυλακίζονται γρήγορα ή να αργούν να δικαστούν για σοβαρά εγκλήματα που έχουν διαπράξει ή και ακόμα να φτάνουν στο σημείο να μπορούν να ξεφύγουν από μία υπόθεση διαφθοράς δίχως ούτε καν να κατηγορηθούν ακόμα και αν υπάρχουν ακράδαντα στοιχεία εναντίων τους.

Μειώνεται έτσι όχι μόνο η ισχυρότητα του συσχετισμού της αξιόποινης πράξης με την τιμωρία αλλά και το αίσθημα εμπιστοσύνης του απλού πολίτη προς τη νομοθετική και δικαστική εξουσία, ενώ ενθαρρύνονται δράσεις διαφθοράς.

Ακόμα και σε άλλες μορφές εγκλημάτων ο απλός πολίτης θεωρεί ότι οι χρονοβόρες δικονομικές διαδικασίες δίνουν τα περιθώρια στον οποιοδήποτε σοβαρό εγκληματία να αποφύγει την σοβαρότερη των ποινών και να αποθρασύνεται ακόμα περισσότερο.

Άρα καταλήγουμε ότι η βελτίωση της ισχύουσας νομοθεσίας αλλά και η βελτίωση της ταχύτητας των δικονομικών διαδικασιών, θα κάνει το συνειρμό της πράξης της διαφθοράς και της ανάλογης ποινής πιο έντονο και πιο ξεκάθαρο και θα αποθαρρύνει σε μεγαλύτερο βαθμό την τέλεση της εγκληματικής πράξης.

2.3.6 Το οργανωμένο έγκλημα

Μιλώντας για τη την αλλαγή του εγκλήματος στην ποιότητα του, μιλάμε κυρίως για το οργανωμένο έγκλημα που αποτελεί και το κυρίως πρόβλημα για τις διωκτικές αρχές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του

Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (2009) κατά τη διάρκεια του 2000 και του 2009 σοβαρές μορφές εγκλημάτων που μεταξύ άλλων εμπεριέχουν και το στοιχείο της διαφθοράς όπως η φοροδιαφυγή και ο χρηματισμός δημόσιων λειτουργών αλλά και πολιτικών πρώτης γραμμής όπως έχει γίνει με τα σκάνδαλα που δημοσιοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια⁵⁶.

Οι Fiorentini και Zamagni (1999)⁵⁷ αναφέρουν ότι στην σημερινή εποχή, και χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της Ιταλίας, αναφέρουν την συσχέτιση της μαφίας με φαινόμενα διαφθοράς στην δημόσια διοίκηση. Ουσιαστικά το οργανωμένο έγκλημα έχει μεγάλη σχέση με την διαφθορά και με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται και η όλη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.

⁵⁶ Τάκης Α., Ο Συνήγορος του Πολίτη, Συνήγορος των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 23/2009, σελ. 921-930.

⁵⁷ Fiorentini, Gianluca and Zamagni, Stefano (eds), 1999. *The economics of corruption and illegal markets*, Vol. 1 : *The economics of corruption*, and Vol. 2 : *The economics of illegal activities*, Cheltenham: Elgar.

3. Μηχανισμοί πρόληψης της διαφθοράς

3.1 Εισαγωγή

Η πρόληψη της διαφθοράς σημαίνει μείωση της διαφθοράς και ειδικά των πιο διαδεδομένων μορφών της όπως η δωροδοκία, χρησιμοποιώντας άλλες λύσεις από την επιβολή ποινών, όπως η παρακράτηση μισθού, η αργία αλλά και ο υποβιβασμός του λειτουργού ή του πολιτικού προσώπου που έχει εμπλακεί σε πράξη διαφθοράς

Στην πρόληψη της διαφθοράς μπορεί να θέτονται σε εφαρμογή και άλλη θεσμοί εκτός από την αστυνομία και τις δικαστικές αρχές. Θέτονται δηλαδή σε εφαρμογή οι θεσμοί της οικογένειας, της εκπαίδευσης, των υπηρεσιών δημόσιας υγείας κ.α. Έτσι υπάρχει πρόληψη σε επίπεδα εκμάθησης, συμπεριφοράς και σε επίπεδο ανακάλυψης της πρώιμης μορφής διαφθοράς έτσι ώστε ή δυνατόν να μην εμφανιστεί αργότερα. Αυτοί είναι και οι δύο μεγάλοι ρόλοι που μπορούν να παίξουν οι θεσμοί. Από την άλλη πλευρά οι θεσμοί της αστυνομίας και των δικαστικών αρχών είναι πιο πολύ υπεύθυνοι ως προς την πρόληψη της εμφάνισης σοβαρών υποθέσεων διαφθοράς όπως ο χρηματισμός. Στην πρόληψη εντάσσονται και οι προσπάθειες για εκσυγχρονισμό του υλικοτεχνικού εξοπλισμού των αστυνομικών δυνάμεων, της διάρθρωσης και βελτίωσης των δομών στην αστυνομία και της προσπάθειας συντόμευσης των δικονομικών διαδικασιών, έτσι ώστε να είναι ορθές μεν αλλά ταχύτατες οι διαδικασίες προσαγωγής σε δίκη και απόδοσης ποινής.

Πέρα από την αστυνομία και τις δικαστικές αρχές θα πρέπει να υπάρχουν και οι απαραίτητες δομές και στην δημόσια διοίκηση, όπως ο έλεγχος των περιουσιακών στοιχείων των δημόσιων λειτουργών και η δημοσιοποίηση όλων των αποφάσεων και των έργων που έχουν γίνει

ώστε να μπορούν οι πολίτες και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, όπως οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, να ελέγχουν τους δημόσιους λειτουργούς. (Πελαγίδα και Μητσόπουλος, 2006⁵⁸)

Σε ότι αφορά την πρόληψη μέσω των κοινωνικών θεσμών, έχει να κάνει με τον κοινωνικό έλεγχο. Ο κοινωνικός έλεγχος δίνεται από το σύνολο των μηχανισμών που δημιουργούνται από διάφορους κοινωνικούς θεσμούς όπως η εκπαίδευση, η εκκλησία, οι φορείς υγείας κ.α. μέσω των οποίων στηρίζεται, ματαιώνεται ή αλλάζει η ανθρώπινη συμπεριφορά προς υγιή πλαίσια συμπεριφοράς. Επίσης θεωρούνται ως κοινωνικός έλεγχος οι διαδικασίες που οδηγούν στην καθοδήγηση της συμπεριφοράς να προσομοιάζει μ' αυτή των άλλων ατόμων που υποτίθεται ότι έχουν κανονική συμπεριφορά.

Άρα μπορούμε να πούμε ότι στις διαδικασίες πρόληψης έχουμε την ποινική ή νομική πρόληψη που γίνεται μέσω των καταλλήλων νόμων και ποινικών ρυθμίσεων, και την εξωποινική πρόληψη που γίνεται μέσα από θεσμούς και διαδικασίες όπως οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές αλλά και τον έλεγχο μέσω των ελεγκτικών μηχανισμών της δημόσιας διοίκησης. Υπάρχουν ωστόσο συγκεκριμένοι θεσμοί και θεσμοθετημένα όργανα που μπορούν να λειτουργήσουν αποδοτικά σαν μηχανισμοί πρόληψης και από νομικής ποινικής πλευράς αλλά και από την πλευρά του κοινωνικού ελέγχου.

Ο πρώτος θεσμός είναι η ίδια η νομοθεσία. οι νόμοι συστήνονται για να εξυπηρετούν στην μεγάλη τους πλειοψηφία το αίσθημα δικαίου ενός λαού όπως αυτό εκφράζεται από τα μέσα από τα χρηστά ήθη και έθιμα. Να αναφέρουμε κατά πλειοψηφία γιατί πολλές φορές οι νόμοι εκφράζουν ως έγκλημα κάτι που τα ήθη και τα έθιμα μπορεί να μην το εκφράζουν ή και το αντίθετο. Ο γενικός κανόνας όμως είναι ότι, θεωρείται έγκλημα από την πλευρά του ποινικού δικαίου θεωρείται και

⁵⁸ Πελαγίδα και Μ. Μητσόπουλου (2006), Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας. Η Προσοδοθηρία και οι Μεταρρυθμίσεις, Παπαζήσης.

έγκλημα κάτω από το πρίσμα των ευρύτερων κοινωνικών πεποιθήσεων και στάσεων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πράξεις διαφθοράς όπως ο χρηματισμός αποτελούν έγκλημα οικονομικής φύσης.

Οι νόμοι επιδρούν προληπτικά εκτός από κατασταλτικά σε μία κοινωνία όταν εκτός από αυστηροί και σαφείς, εφαρμόζονται με ταχύτητα, ομοιόμορφα, δίκαια και προς πάσα κατεύθυνση και χωρίς παρεμβασμούς. Επίσης οι νόμοι για να έχουν προληπτική αξία πρέπει να εξελίσσονται έτσι ώστε να προηγούνται της εξέλιξης της πράξης της διαφθοράς. Οι ποινές που προβλέπονται από τους νόμους πρέπει να εμπεριέχουν το στοιχείο της αυστηρότητας αλλά και της αναλογικότητας. Επίσης οι ποινές πρέπει να εκτίονται ορθά μέσα από το σωφρονιστικό σύστημα και να υπάρχει όχι μόνο η τιμωρία του δράστη αλλά και η αναμόρφωση του και η επανένταξη του σαν αναμορφωμένο μέλος μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Εδώ σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονισθεί ότι κατά το γενικό αίσθημα επιβάλλεται η αναθεώρηση του ποινικού συστήματος με βάση τα καινούργια δεδομένα που προκύπτουν από την εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος αλλά και του συστήματος σωφρονισμού και δίωξης πράξεων διαφθοράς⁵⁹. (Πελαγίδη και Μητσόπουλος, 2006)

Ένας δεύτερος θεσμός που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές. Σύμφωνα με τον Ακαλίδη (2000⁶⁰) η Συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξαρτησία τους επιτρέπει το να κάνουν έλεγχο δίχως να επηρεάζονται από τρίτα πρόσωπα που θα μπορούσαν να παρέμβουν σε αυτό το έργο. Ο Τάκης (2004⁶¹) αναφέρει πολλά παραδείγματα που μία ανεξάρτητη διοικητική

⁵⁹ Πελαγίδη και Μ. Μητσόπουλου (2006), Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας. Η Προσοδοθηρία και οι Μεταρρυθμίσεις, Παπαζήσης.

⁶⁰ Ακαλίδης, Α. (2000) *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*, Δημόσια Διοίκηση και Πολιτική, Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Πάτρα

⁶¹ Τάκης Α., Ο Συνήγορος του Πολίτη, Συνήγορος των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 23/2009, σελ. 921-930.

αρχή όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, έχει παρέμβει σε υποθέσεις διαφθοράς που έχουν γίνει εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος και των πολιτών.

3.2 Η αντιμετώπιση σε διεθνές επίπεδο

Η διαφθορά δεν είναι μία απειλή μόνο των εθνικών οικονομιών αλλά απειλεί και το διεθνές οικονομικό στερέωμα. Συχνά σε περιστατικά διαφθοράς υπάρχει ανάμειξη και ξένων επιχειρήσεων.

Χαρακτηριστικό είναι ότι ο ΟΗΕ έχει βάλει την αντιμετώπιση της διαφθοράς ως μία από τις 10 προτεραιότητες για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στον πλανήτη⁶². Μάλιστα ο ΟΗΕ αναφέρει ότι η διαφθορά αναγνωρίζεται πλέον ως μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στον κόσμο. Είναι ένα σημαντικό εμπόδιο για την αειφόρο ανάπτυξη, με δυσανάλογες επιπτώσεις για τις φτωχές κοινότητες και είναι διαβρωτικό για τον ίδιο τον ιστό της κοινωνίας. Οι επιπτώσεις επί του ιδιωτικού τομέα είναι επίσης σημαντικές μιας και θέτει σε κίνδυνο την οικονομική ανάπτυξη, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό και συνιστά μία απειλή για την παγκόσμια σταθερότητα. Η διαφθορά είναι επίσης πολύ δαπανηρή για τις επιχειρήσεις, με το πρόσθετο οικονομικό βάρος υπολογίζεται να προσθέσει το 10% ή περισσότερο στο κόστος των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε πολλά μέρη του κόσμου. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει δηλώσει ότι "η δωροδοκία κοστίζει 1 τρισεκατομμύρια δολάρια"

Η ταχεία ανάπτυξη των κανόνων της εταιρικής διακυβέρνησης σε ολόκληρο τον κόσμο ωθεί επίσης τις επιχειρήσεις να επικεντρωθούν σε μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς στο πλαίσιο των μηχανισμών τους για να προστατεύσουν τη φήμη τους και τα συμφέροντα των μετόχων

⁶² <http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/anti-corruption.html>

τους. Οι εσωτερικοί έλεγχοι τους ολοένα και περισσότερο επεκτείνονται σε μια σειρά ζητημάτων ηθικής.

Ο διεθνής νομικός αγώνας κατά της διαφθοράς απέκτησε έντονο ρυθμό στην πιο πρόσφατη εποχή, μέσω του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), που ασχολείται με την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές και με την έναρξη ισχύος της πρώτης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC) τον Δεκέμβριο του 2005. Σύμφωνα με την σύμβαση⁶³ η ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας είναι απαραίτητη για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και για να βρεθούν οι εμπλεκόμενοι εγκληματίες ενώπιον της δικαιοσύνης. Σήμερα πολλά νομικά και πρακτικά εμπόδια εμποδίζουν τα Κράτη Μέλη να εξετάσουν πιο αποτελεσματικά το ξέπλυμα χρήματος. Συχνά τα Κράτη Μέλη πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους για την ανίχνευση, την κατάσχεση και δήμευση παράνομων περιουσιακών στοιχείων, αλλά στην πράξη αυτό μπορεί να είναι δύσκολο να επιτευχθεί.

Η συνεργασία μεταξύ των Κρατών Μελών βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας δικαστικής συνεργασίας, όπως ορίζεται σε πολλές διεθνώς δεσμευτικές πράξεις. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών (η Σύμβαση του 1988), η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Διακρατικό Οργανωμένο Έγκλημα (UNTOC) και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC) περιλαμβάνουν ειδικές ρυθμίσεις για τη θέσπιση μέτρων από τα Κράτη Μέλη για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος.

Ωστόσο, τα διαφορετικά νομικά συστήματα μεταξύ των Κρατών Μελών, καθώς και οι περιορισμοί σε οικονομικούς και ανθρώπινους

⁶³ <http://www.unric.org/el/-latest-news/26338>

πόρους επηρεάζουν την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων των Συμβάσεων ούτως ώστε να επιτρέπουν την αποτελεσματική συνεργασία. Επιπλέον, οι νέες τεχνικές ξεπλύματος χρήματος, που περιλαμβάνουν την κακή χρήση των εμπορικών συναλλαγών, πολύπλοκες επιχειρηματικές δομές, νέες μεθόδους πληρωμής και εναλλακτικά συστήματα εμβασμάτων, καθιστούν την επίλυση του προβλήματος ακόμη πιο δύσκολη.

Βέβαια υπάρχουν και νομικά εμποδια. Το βασικότερο εμπόδιο στην παροχή αμοιβαίας δικαστικής συνεργασίας είναι η καθιέρωση του διττού αξιολογίου: μια πράξη πρέπει να θεωρείται ποινικό αδίκημα βάσει της νομοθεσίας και του αιτούντος και του προς αίτηση Κράτους. Όταν εφαρμόζεται πολύ αυστηρά, αυτό έχει μερικές φορές ως ακούσια συνέπεια την παρεμπόδιση ενός Κράτους από την παροχή βοήθειας σε ένα άλλο σε μια έρευνα.

Πολλά Κράτη Μέλη δεν έχουν ακόμη συμμορφωθεί πλήρως με τα μέτρα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Διακρατικό Οργανωμένο Έγκλημα και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, δηλαδή για την ποινικοποίηση μίας λεπτομερούς λίστας πράξεων, όταν αυτές διαπράττονται εκ προθέσεως.

Τα Κράτη Μέλη μπορούν να χορηγούν ή να αρνηθούν την αμοιβαία δικαστική συνεργασία για διάφορους λόγους, όπως ορίζονται στις Συμβάσεις UNTOC και UNCAC αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις αυτές οι συμβάσεις είναι αδικαιολόγητα περιοριστικές. Υπάρχουν και άλλοι λιγότερο επίσημοι δίαυλοι για την αμοιβαία δικαστική συνεργασία, όπως Μνημόνια Συμφωνίας μεταξύ των εθνικών ομολόγων τους καθώς και εντός περιφερειακών και διεθνών οργανώσεων, όπως η Ιντερπόλ, καθώς και το παγκόσμιο δίκτυο Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (ομάδα Egmont).

Ακόμη και όταν υπάρχουν σαφείς πύλες ανταλλαγής πληροφοριών, τα Κράτη Μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η υπερβολικά αυστηρή νομοθεσία για το απόρρητο δεν παρεμποδίζει τη δυνατότητά τους να έχουν πρόσβαση και να λαμβάνουν πληροφορίες που καλύπτονται από το οικονομικό, εμπορικό ή επαγγελματικό απόρρητο ή να μοιραστούν τις πληροφορίες αυτές με ξένους ομολόγους. Επιπλέον, η διεθνής βοήθεια μέσω λιγότερο επίσημων καναλιών δεν πρέπει να περιορίζεται στη συνεργασία κατόπιν σχετικού αιτήματος, αλλά να επιτρέπει την αυθόρμητη ανταλλαγή πληροφοριών που πιστεύεται ότι είναι χρήσιμη για τις αρχές σε άλλη δικαιοδοσία.

Η έκθεση καταλήγει με κάποιες προτάσεις, οι οποίες ορίζουν ότι τα κράτη μέλη πρέπει να:

- να καθορίζουν τα αδικήματα ξεπλύματος χρήματος, όπως περιέχονται στις Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών
- να συντονιστούν καλύτερα για τη βελτίωση της συλλογής δεδομένων και ανάλυσης σε παγκόσμιο επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων του εμπορίου και των εναλλακτικών εμβασμάτων
- να εξασφαλίζουν ότι οι εγχώριες αρχές έχουν ευρείες εξουσίες για τη διερεύνηση των εγκλημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες
- να διασφαλίσουν ότι η παροχή αμοιβαίας δικαστικής συνεργασίας δεν υπόκειται σε υπερβολικά περιοριστικές συνθήκες
- να παρέχουν καλύτερη εκπαίδευση και γνώσεις στις αρμόδιες αρχές
- να ενθαρρύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία στην εγχώρια αγορά

- να εξετάσουν το ενδεχόμενο διορισμού υπαλλήλων-συνδέσμων για τη διεθνή συνεργασία
- να επιβάλουν διεθνώς εναρμονισμένες ρυθμίσεις ούτως ώστε οι εγκληματίες να μη μπορούν να κάνουν κατάχρηση των νέων μεθόδων πληρωμής για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Για τον λόγο αυτό βέβαια υπάρχουν και οι δείκτες διαφθοράς (corruption index) ώστε να μπορεί η κάθε χώρα να γνωρίζει που βρίσκεται συγκριτικά με τις άλλες χώρες και να παίρνει τα ανάλογα μέτρα.

Υπάρχουν χώρες με πολύ αυστηρά μέτρα, όπως η Αμερική όπου και ειδικές επιτροπές επιβλέπουν την δημόσια διοίκηση. Μάλιστα επιτροπές όπως αυτή της κεφαλαιαγοράς έχουν την δυνατότητα να βάζουν πρόστιμα, όπως έγινε προσφάτως με μία σειρά βαρυνών προστίμων για εξαπάτηση το 2007 και που ήταν η αιτία της οικονομικής κρίσης που επηρέασε σχεδόν όλο τον πλανήτη.

Σε ότι αφορά την Ε.Ε. πέρα από τις συμβάσεις UNTOC και UNCAC υπάρχουν και οι εθνικές νομοθεσίες αλλά και οι κοινοτικές οδηγίες που δημιουργούν ένα πολύπλοκο νομικό πλαίσιο. Θεσμοί όπως η Europol και η Επιτροπή έχουν μηχανισμούς ελέγχου που συνεργάζονται με τα κοινοτικά και εθνικά όργανα ώστε να καταπολεμηθεί η διαφθορά. Βέβαια δεν υπάρχει κοινή νομοθεσία αλλά κάποιες κοινές αποφάσεις και οδηγίες που όμως η κάθε χώρα της παραμετροποιεί ανάλογα με τις εθνικές ανάγκες της.

4.Μεθοδολογία

4.1 Εισαγωγή

Υπάρχουν πολλές μέθοδοι για την συλλογή των πρωτογενών δεδομένων μίας έρευνας. Επικρατεί η συνήθεια να γίνεται διάκριση ανάμεσα σε μεθόδους συλλογής δεδομένων από τις οποίες προκύπτουν ποιοτικά στοιχεία, και σε μεθόδους από τις οποίες προκύπτουν ποσοτικά στοιχεία»⁶⁴

4.2 Σημασία της μεθοδολογίας (ορισμός) στην επιστημονική έρευνα

Ο ερευνητής μπαίνει στην διαδικασία της συλλογής των πληροφοριών, της ανάλυσής τους και της εξαγωγής των συμπερασμάτων της έρευνας. Για να μπορέσει να υποστηρίξει τα συμπεράσματα του, θα πρέπει να αποδείξει ότι η έρευνα έχει γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να εγγυάται τόσο για την εγκυρότητα όσο και για την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της⁶⁵. Για τον λόγο αυτό υπάρχει η μεθοδολογία της έρευνας για να μπορέσει να υποστηρίξει τις όποιες αποφάσεις έχει πάρει ως προς την μεθοδολογία.

4.3 Οι μέθοδοι προσέγγισης συλλογής πρωτογενών στοιχείων – Ποιοτική και Ποσοτική έρευνα

⁶⁴ Faulkner, D., Swann, J., Baker, S., Bird, M. and Carty, J. (1999). *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον, Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

⁶⁵ Πυργιωτάκης, Ι. (2000). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Πολύ συχνά ο ερευνητής έχει να αντιμετωπίσει δύο ή και περισσότερες προσεγγίσεις για το πώς θα διερευνήσει το αντικείμενο της έρευνας του. Συγκεκριμένα, έχει να επιλέξει μεταξύ της ποιοτικής έρευνας που βασίζεται στην προσέγγιση της δημιουργίας νέας θεωρίας (theory building) ή στην επιβεβαίωση κάποιων υποθέσεων από προηγούμενες έρευνες (theory testing) με την χρήση ποσοτικών μεθόδων. Βέβαια σε κάποιες περιπτώσεις δεν αποκλείεται ο συνδυασμός και των δυο προσεγγίσεων.

Η **ποσοτική** έρευνα έχει ως κύριο χαρακτηριστικό το ότι «παράγει αριθμητικά δεδομένα, ... τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε στατιστικές αναλύσεις»⁶⁶ ενώ η **ποιοτική** έρευνα βασίζεται στην «έμφαση σε λέξεις αντί για την αριθμητική συλλογή και ανάλυση δεδομένων»⁶⁷. Με άλλα λόγια η «ποσοτικοποίηση συνεπάγεται την αριθμητική μέτρηση μεταβλητών... Κάθε φορά που απαριθμούμε ή κατηγοριοποιούμε αυτομάτως ποσοτικοποιούμε... Μια ποιοτική προσέγγιση, αντίθετα, δίνει έμφαση στις σημασίες, στις εμπειρίες...στις περιγραφές, κ.ο.κ. Τα ακατέργαστα στοιχεία αποτελούνται από τα ακριβή λόγια ανθρώπων... ή από περιγραφές γεγονότων που έχουν παρατηρηθεί»⁶⁸

Εξετάζοντας τις προσεγγίσεις η Bell⁶⁹ αναφέρει ότι «καμιά προσέγγιση δεν εξαρτάται αποκλειστικά από μια μέθοδο, ούτε θα απέκλειε μια μέθοδο απλώς επειδή θα τη χαρακτήριζε 'ποσοτική' ή

⁶⁶ Bird, M., Hammersley, M., Gomm, R., Woods, P. (1999). *Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη, Εγχειρίδιο Μελέτης*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, σελ. 337.

⁶⁷ Bryman, A.(2004). *Social Research Methods*, 2nd Ed. Oxford, σελ.542

⁶⁸ Faulkner, D., Swann, J., Baker, S., Bird, M. and Carty, J. (1999). *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον, Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα., σελ.67

⁶⁹ Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και διδάκτορες*. Gutenberg, Αθήνα. Σελ.105

‘ποιοτική’ ή ‘μελέτη περίπτωσης’ ή ‘πρακτική έρευνα’ ή αλλιώς.Οι μέθοδοι επιλέγονται προκειμένου να παρέχουν δεδομένα που χρειάζονται για να παραχθεί μια συμπληρωμένη έρευνα». Όντως, η κάθε μια έρευνα εξετάζει ένα πρόβλημα ή θέμα από μία διαφορετική φιλοσοφία που βοηθά να επιλεγθεί η μέθοδος συλλογής των δεδομένων της έρευνας. Για παράδειγμα η ποιοτική έρευνα βασίζεται πολύ στην σχέση μεταξύ του ερευνητή και του αντικειμένου της έρευνας μιας και αυτό γίνεται με μεθόδους όπως οι εις βάθος συνεντεύξεις (in-depth interviews) και οι εστιασμένες συνεντεύξεις (focus group) ενώ στην ποσοτική έρευνα ο ερευνητής εξετάζει ένα πρόβλημα αντικειμενικά, εξ αποστάσεως με την χρήση στατιστικών εργαλείων για το πόρισμα της έρευνας του⁷⁰.

Αναλύοντας εις βάθος τις διαφορές μεταξύ της ποσοτικής και ποιοτικής προσέγγισης, μπορούμε να αναφερθούμε στις διαφορές όπως τις παρουσιάζουν οι Saunders, Lewis, Thornhill, (2003)⁷¹. Συγκεκριμένα η ποσοτική προσέγγιση δίνει έμφαση σε επιστημονικούς κανόνες και πηγαίνει από την θεωρία στην πληροφορία ενώ η ποιοτική έρευνα κατευθύνεται από την πληροφορία προς την θεωρία, δηλαδή την δημιουργία νέας θεωρίας (theory building). Στόχος της ποσοτικής έρευνας είναι η επιβεβαίωση ή όχι κάποιων στατιστικών συσχετίσεων, ενώ στόχος της ποιοτικής έρευνας είναι η έμφαση στην κατανόηση της σημασίας που δίνουν οι άνθρωποι σε γεγονότα. Η ποσοτική έρευνα είναι αυστηρά δομημένη με την χρήση ερωτηματολογίων, ενώ η ποιοτική όχι· γεγονός που σημαίνει ότι μπορεί να γίνουν αλλαγές στην πορεία της έρευνας. Μία επιπλέον σημαντική διαφορά ανάμεσα τους είναι ότι στην μεν ποσοτική έρευνα ο ερευνητής είναι ανεξάρτητος από το αντικείμενο της έρευνας, στη δε ποιοτική έρευνα ο ερευνητής συχνά γίνεται μέρος της έρευνας. Με άλλα λόγια στην ποσοτική έρευνα

⁷⁰ Darmer, P. (2000). *The subject(ivity) of Management*, Journal of Organizational Change Management, 13, p. 334-351.

⁷¹ Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., (2003). *Research Methods for Business Students*, Prentice Hall.

υπάρχει έντονο το στοιχείο της αντικειμενικότητας, ενώ στην ποιοτική υπάρχει το στοιχείο της υποκειμενικότητας, δεδομένου ότι ο ερευνητής 'ζει' το πρόβλημα που ερευνά και αυτό ίσως να επηρεάσει τα συμπεράσματα της έρευνας.

4.4 Η προσέγγιση της παρούσης έρευνας

Για τον σκοπό της παρούσης πτυχιακής εργασίας θα γίνει ποσοτική έρευνα. Ο λόγος επιλογής της ποσοτικής έρευνας είναι η επιθυμία της φοιτήτριας να έχει ένα μεγάλο αριθμό δείγματος από τους ερωτώμενους αλλά και να μπορεί να έχει απτά στατιστικά επεξεργάσιμα στοιχεία, κάτι που δεν μπορεί να γίνει από την ποιοτική έρευνα.

Η έρευνα θα αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος θα γίνει διανομή ερωτηματολογίου σε τυχαίο δείγμα 100 πολιτών άνω των 18 ετών. Στο δεύτερο μέρος θα επιλεγεί ένας αριθμός από χώρες, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Γερμανία, για τις οποίες ήδη έχουμε κάνει αναφορά στην βιβλιογραφική ανασκόπηση.

5.Τα αποτελέσματα της έρευνας

5.1 Αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας

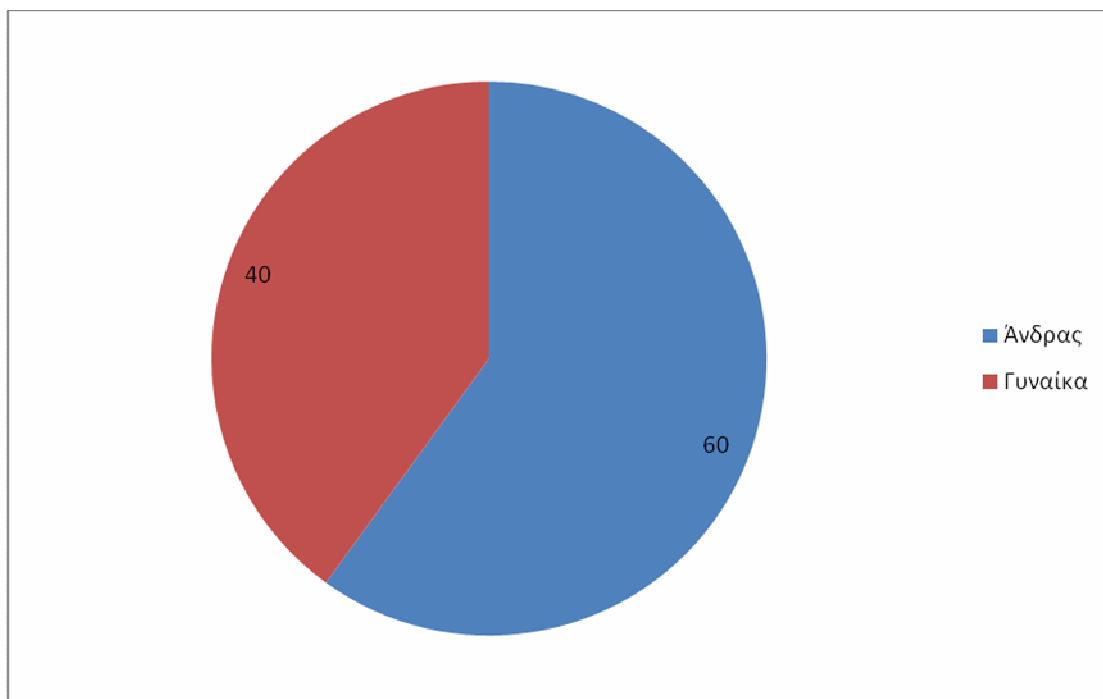
Όπως αναφέρεται στην μεθοδολογία της έρευνας, διεξήχθει ποσοτική έρευνα σε δείγμα 100 πολιτών σε τυχαίο δείγμα. Η έρευνα έγινε από τις 5 ως τις 10 Σεπτεμβρίου σε τυχαία σημεία, όπως εμπορικά κέντρα και χώρους εστίασης.

Οι επόμενες σειρές θα μας δείξουν τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε με ερωτηματολόγια.

Οι πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο ερώτημα αφορούσε το φύλο των ερωτώμενων.

Φύλο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Άνδρας	60	60,0	60,0	60,0
Γυναίκα	40	40,0	40,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

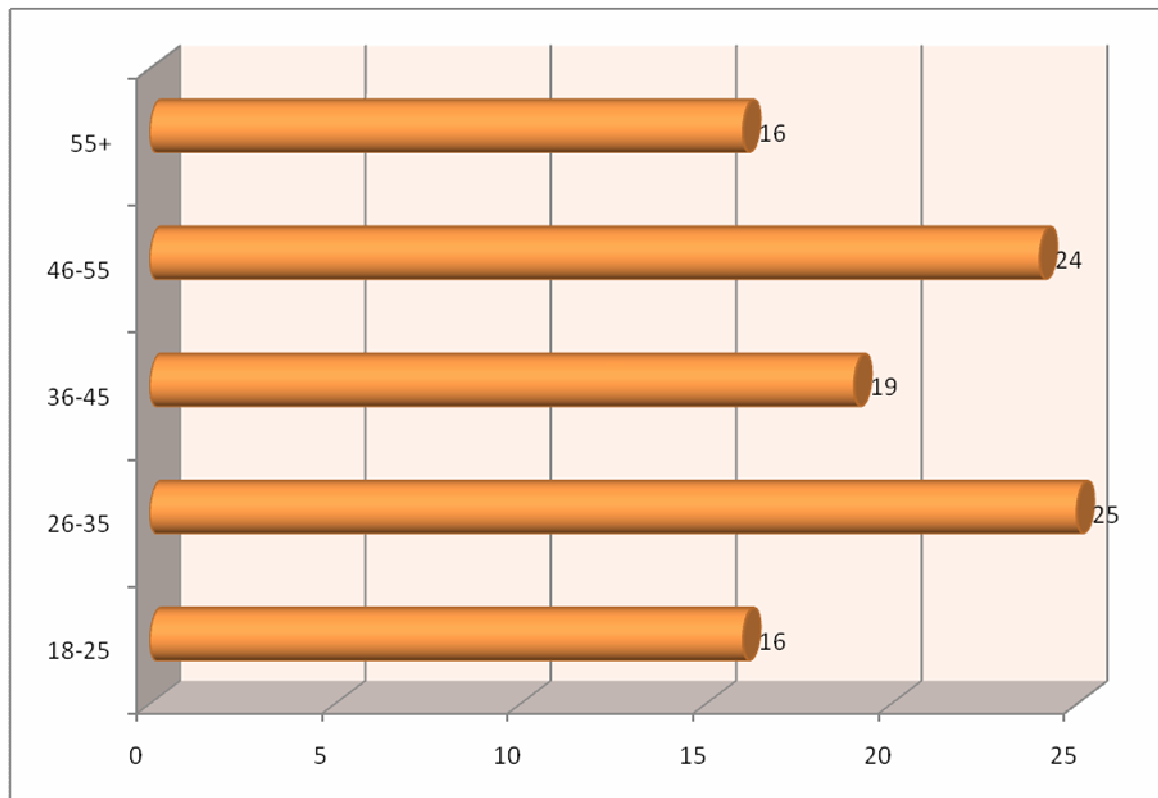

Από τις απαντήσεις, που ήταν σε τυχαίο δείγμα φαίνεται ότι οι 60 από τους 100 ήταν άνδρες και οι 40 ήταν γυναίκες

Η δεύτερη ερώτηση αφορούσε την ηλικία του δείγματος.

Ηλικία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 18-25	16	16,0	16,0	16,0
26-35	25	25,0	25,0	41,0
36-45	19	19,0	19,0	60,0
46-55	24	24,0	24,0	84,0
55+	16	16,0	16,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

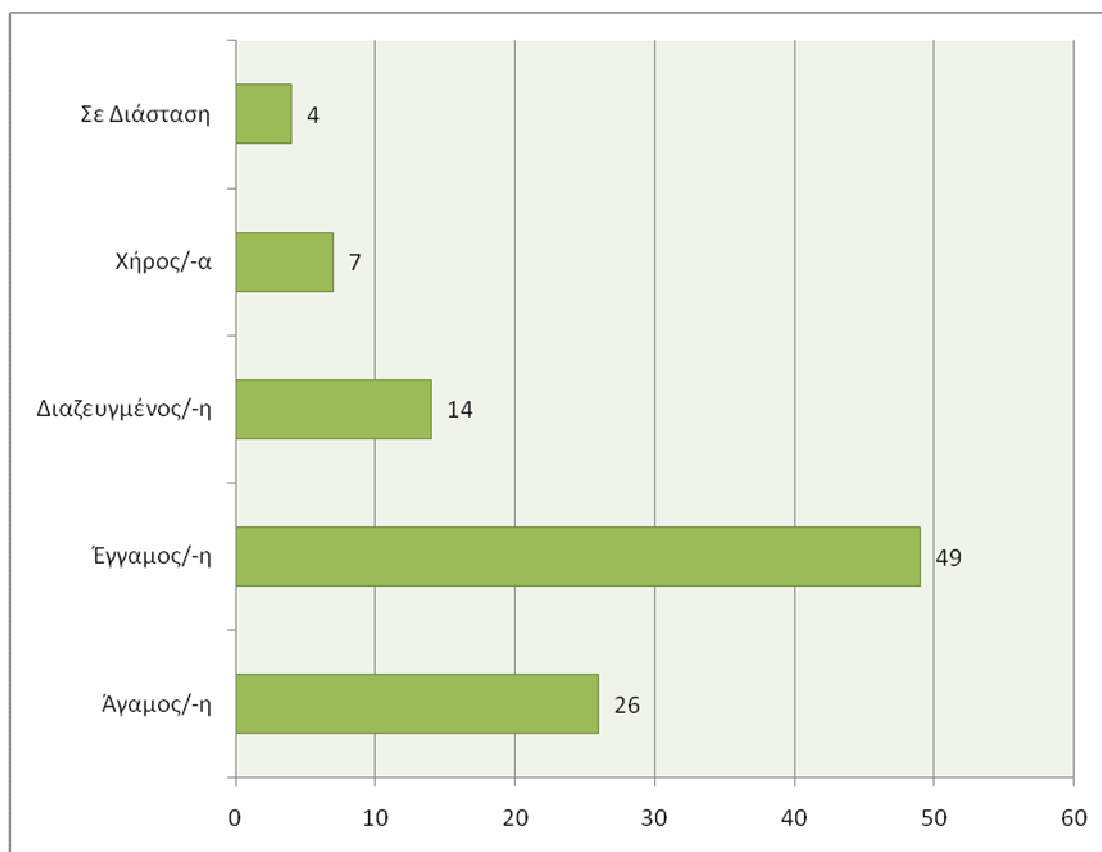

Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι οι μεγαλύτερες ηλικιακά ομάδες είναι αυτές των ανθρώπων από 26 έως 35, μετά από 46 έως 55 και ακολουθούν οι ομάδες από 36 ως 45, στην συνέχεια οι 55 και άνω και οι από 18 ως 25 που είχαν τον ίδιο αριθμό ερωτώμενων (N=16).

Η τρίτη ερώτηση αφορούσε την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων. Τα αποτελέσματα ήταν τα εξής:

Οικογενειακή Κατάσταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Άγαμος/-η	26	26,0	26,0	26,0
Έγγαμος/-η	49	49,0	49,0	75,0
Διαζευγμένος/-η	14	14,0	14,0	89,0
Χήρος/-α	7	7,0	7,0	96,0
Σε Διάσταση	4	4,0	4,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

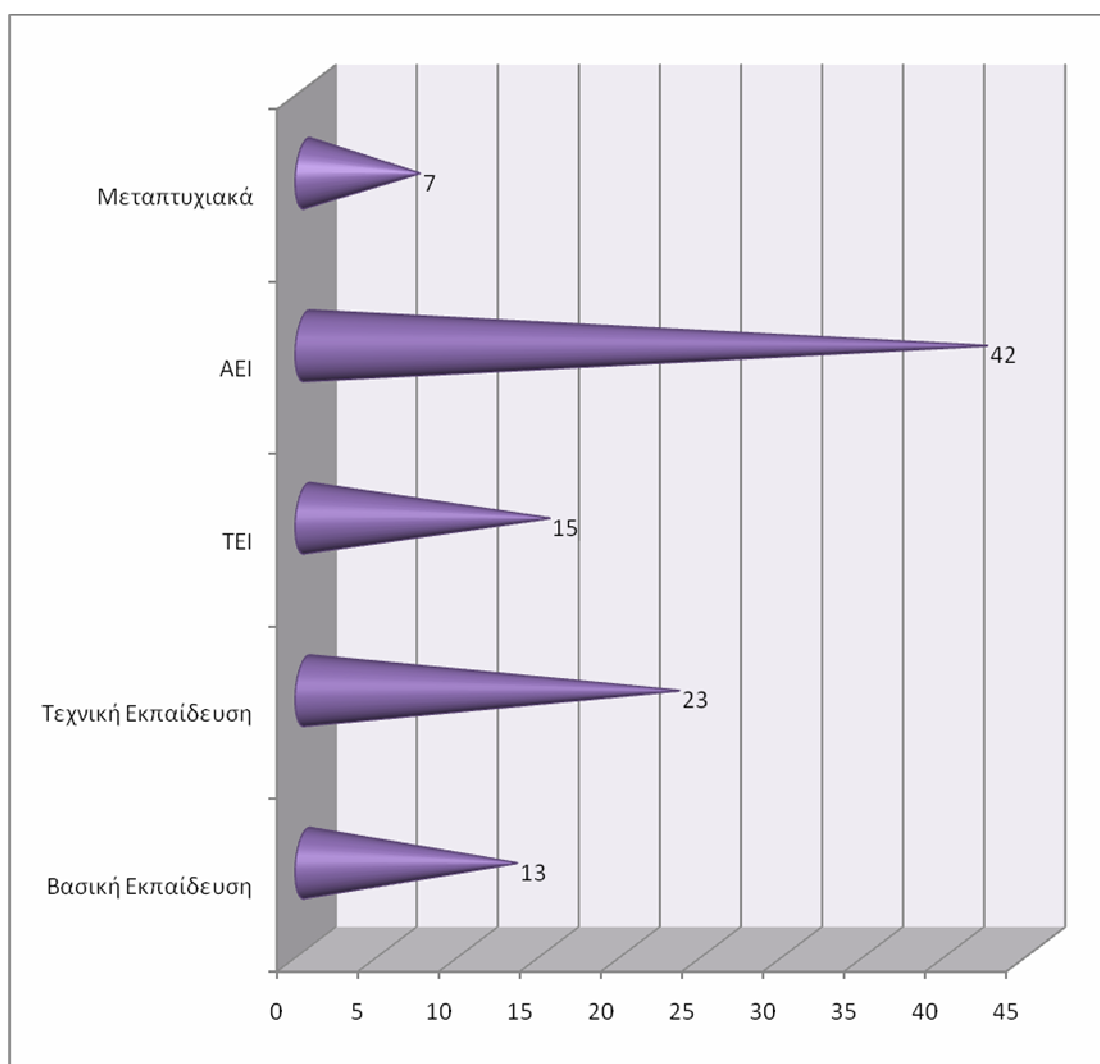

Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος είναι οικογενειάρχες (N=49), ενώ υπάρχουν και πολλοί άνθρωποι που δήλωσαν άγαμοι (N=26). Κάποια μικρότερα ποσοστά δήλωσαν διαζευγμένοι, χήροι και σε διάσταση.

Η τέταρτη ερώτηση αφορούσε το επίπεδο μόρφωσης των ερωτώμενων.

Σπουδές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Βασική Εκπαίδευση	13	13,0	13,0	13,0
Τεχνική Εκπαίδευση	23	23,0	23,0	36,0
ΤΕΙ	15	15,0	15,0	51,0
ΑΕΙ	42	42,0	42,0	93,0
Μεταπτυχιακά	7	7,0	7,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

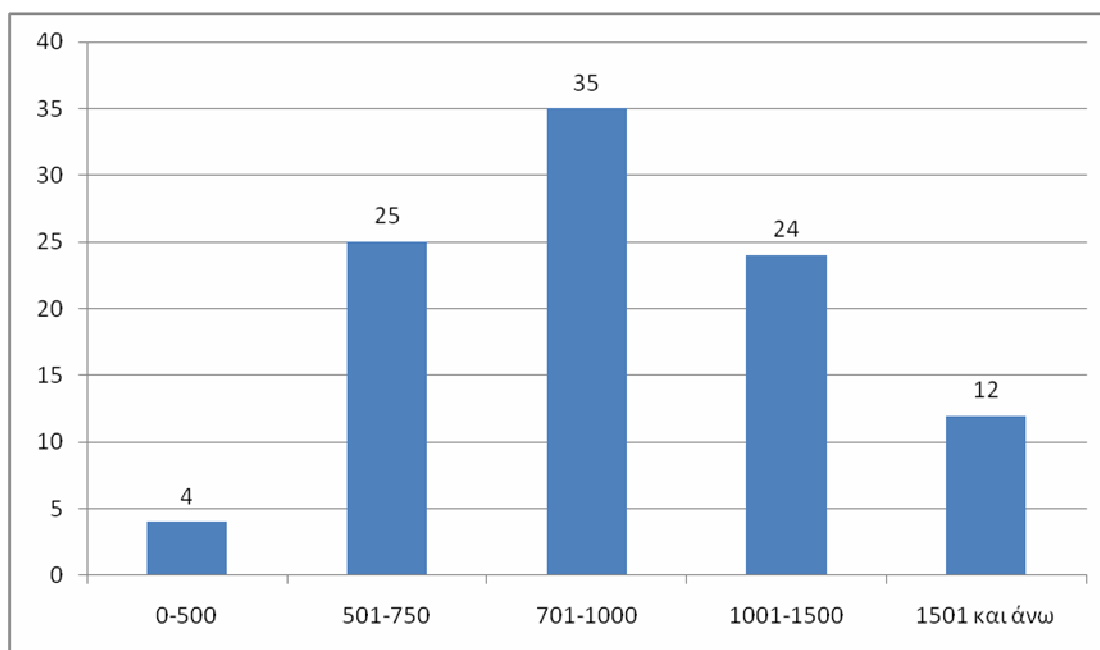
Είναι θετικό για την έρευνα ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων είναι απόφοιτοι κάποιου τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος, μιας και οι γνώμες τους θα είναι χρήσιμες τις πιο εξειδικευμένες ερωτήσεις του

ερωτηματολογίου. Ένας μικρός αριθμός από τους ερωτώμενους έχει βασική εκπαίδευση (N=13) ενώ υπάρχουν και κάποιοι με τεχνική εκπαίδευση (N=23).

Η τελευταία ερώτηση των δημογραφικών στοιχείων αφορούσε το εισόδημα των ερωτώμενων.

Εισόδημα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0-500	4	4,0	4,0	4,0
501-750	25	25,0	25,0	29,0
701-1000	35	35,0	35,0	64,0
1001-1500	24	24,0	24,0	88,0
1501	12	12,0	12,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

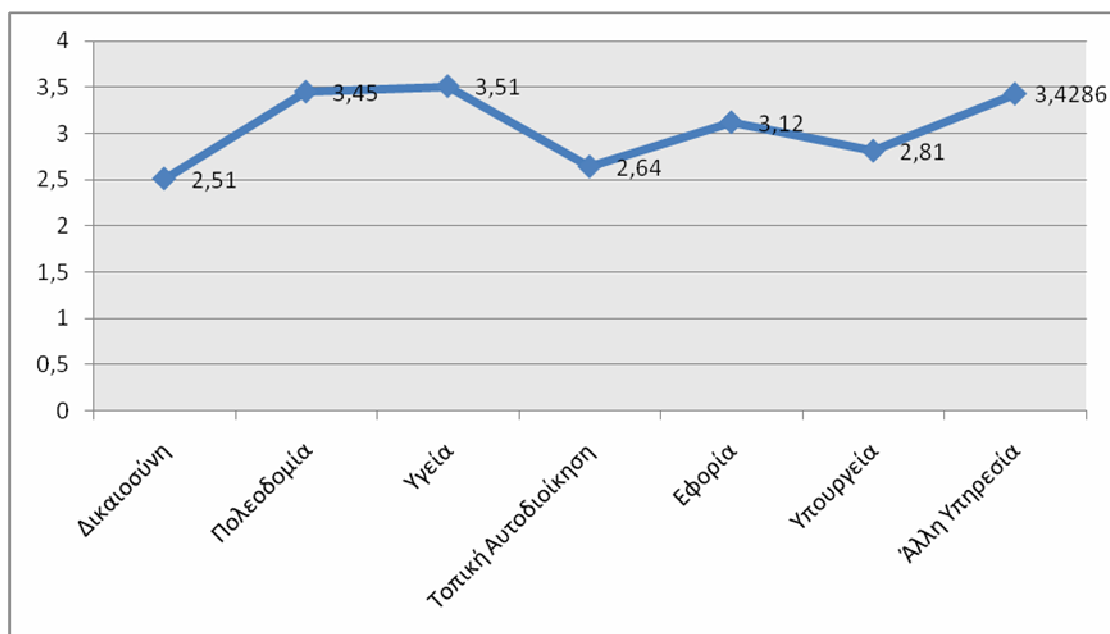

Η πλειοψηφία ανήκει στην κατηγορία από 701 ως 1000 € και ακολουθεί η ομάδα από 501 έως και 700 €, στην συνέχεια είναι η ομάδα από 1001 έως και 1500 € και τέλος η ομάδα από 1501 € και άνω ενώ υπάρχουν και 4 άτομα με εισόδημα κάτω από 500€.

Η έκτη ερώτηση καλούσε τους ερωτώμενους να δηλώσουν την γνώμη τους για κάποιες υπηρεσίες σε ότι αφορά την σχέση τους με την διαφθορά. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ένας περιγραφικός πίνακας με τους αριθμητικούς μέσους.

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Δικαιοσύνη	100	1,00	4,00	2,5100	1,03957
Πολιοδομία	100	2,00	4,00	3,4500	,67232
Υγεία	100	2,00	4,00	3,5100	,73161
Τοπική Αυτοδιοίκηση	100	1,00	4,00	2,6400	1,09655
Εφορία	100	1,00	4,00	3,1200	,99778
Υπουργεία	100	2,00	4,00	2,8100	,87265
Άλλη Υπηρεσία	7	2,00	4,00	3,4286	,97590
Valid N (listwise)	7				

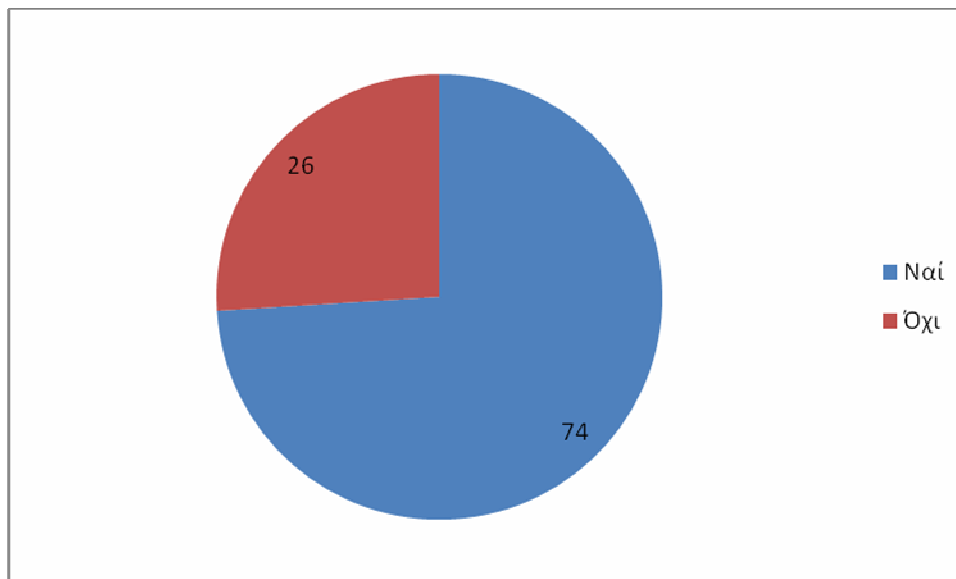
Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι οι πολιοδομίες και η υγεία θεωρούνται από τους ερωτώμενους ως οι υπηρεσίες που θεωρούνται ως πιο διεφθαρμένες. Οι λιγότερο διεφθαρμένες είναι υπηρεσίες όπως η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η δικαιοσύνη και τα Υπουργεία. Σε ότι αφορά τις άλλες υπηρεσίες, τα 5 από τα 7 άτομα δήλωσαν τις υπηρεσίες έκδοσης διπλώματος οδήγησης που ανήκουν στις Νομαρχίες.

Τα αποτελέσματα που δόθηκαν γενικά ταυτίζονται με αυτά της κοινής γνώμης που έχουν τις πολεοδομίες και την υγεία (με τα γνωστά 'φακελάκια') ως τις πιο διεφθαρμένες υπηρεσίες.

Η έβδομη ερώτηση αφορούσε το αν έχουν χρηματισεί ποτέ οι ερωτώμενοι κάποιον δημόσιο λειτουργό.

Χρηματισμός

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Naί	74	74,0	74,0	74,0
Όχι	26	26,0	26,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι 74 από τους 100 έχουν χρηματισεί κάποιον δημόσιο λειτουργό και αυτό αποτελεί ένα πολύ υψηλό ποσοστό. Στην συνέχεια θελήσαμε μέσω crosstabulation να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα με βάση τις σπουδές και το εισόδημα.

Crosstab

			Χρηματισμός		Total
			Ναί	Όχι	
Σπουδές	Βασική Εκπαίδευση	Count	9	4	13
		Expected Count	9,6	3,4	13,0
		% within Χρηματισμός	12,2%	15,4%	13,0%
		Residual	-,6	,6	
	Τεχνική Εκπαίδευση	Count	18	5	23
		Expected Count	17,0	6,0	23,0
		% within Χρηματισμός	24,3%	19,2%	23,0%
		Residual	1,0	-1,0	
	ΤΕΙ	Count	11	4	15
		Expected Count	11,1	3,9	15,0
		% within Χρηματισμός	14,9%	15,4%	15,0%
		Residual	-,1	,1	
ΑΕΙ	Count	32	10	42	
	Expected Count	31,1	10,9	42,0	
	% within Χρηματισμός	43,2%	38,5%	42,0%	
	Residual	,9	-,9		
Μεταπτυχιακά	Count	4	3	7	
	Expected Count	5,2	1,8	7,0	
	% within Χρηματισμός	5,4%	11,5%	7,0%	
	Residual	-1,2	1,2		
Total	Count	74	26	100	
	Expected Count	74,0	26,0	100,0	
	% within Χρηματισμός	100,0%	100,0%	100,0%	
	Residual				

Με εξαίρεση όσους έχουν μεταπτυχιακό τίτλο, δεν φάνηκε κάποια ομάδα να είναι περισσότερο ή λιγότερο επιρρεπής στο να χρηματίσει κάποιο δημόσιο λειτουργό. Μόνο η ομάδα με απόφοιτους τεχνικής εκπαίδευσης έδειξε μία τάση να είναι περισσότερο επιρρεπής, αλλά γενικότερα μόνο η ομάδα με τους κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων τείνει να έχει μικρότερα ποσοστά χρηματισμού από τον μέσο όρο.

Crosstab

			Χρηματισμός		Total
			Ναί	Όχι	
Εισόδημα	0-500	Count	3	1	4
		Expected Count	3,0	1,0	4,0
		% within Χρηματισμός	4,1%	3,8%	4,0%
		Residual	,0	,0	
		Adjusted Residual	,0	,0	
	501-750	Count	20	5	25
		Expected Count	18,5	6,5	25,0
		% within Χρηματισμός	27,0%	19,2%	25,0%
		Residual	1,5	-1,5	
		Adjusted Residual	,8	-,8	
	701-1000	Count	27	8	35
		Expected Count	25,9	9,1	35,0
		% within Χρηματισμός	36,5%	30,8%	35,0%
		Residual	1,1	-1,1	
		Adjusted Residual	,5	-,5	
	1001-1500	Count	15	9	24
		Expected Count	17,8	6,2	24,0
		% within Χρηματισμός	20,3%	34,6%	24,0%
		Residual	-2,8	2,8	
		Adjusted Residual	-1,5	1,5	
1501	Count	9	3	12	
	Expected Count	8,9	3,1	12,0	
	% within Χρηματισμός	12,2%	11,5%	12,0%	
	Residual	,1	-,1		
	Adjusted Residual	,1	-,1		
Total	Count	74	26	100	
	Expected Count	74,0	26,0	100,0	
	% within Χρηματισμός	100,0%	100,0%	100,0%	

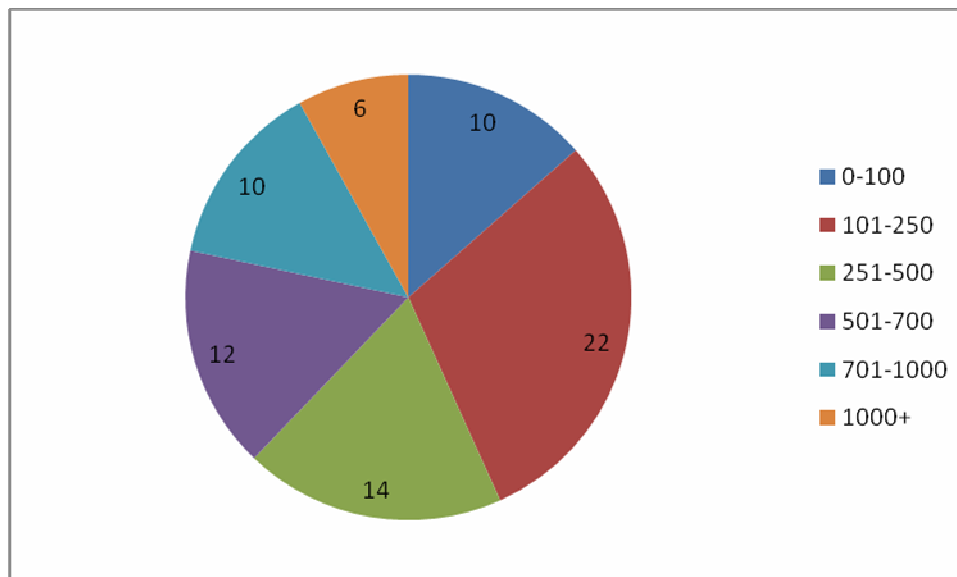
Σε ότι αφορά την σχέση εισοδήματος και χρηματισμού, όλες οι ομάδες να είναι επιρρεπής στον χρηματισμό προς τους δημόσιους λειτουργούς με την ομάδα που διαθέτει εισοδήματα από 701 ως 1000€ να είναι η πιο επιρρεπής.

Γενικότερα από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι όλες σχεδόν οι δημογραφικές ομάδες είχαν μία τουλάχιστον εμπειρία διαφθοράς με δημόσιο λειτουργό.

Η 8^η ερώτηση καλούσε όσους έχουν χρηματίσει να αναφέρουν και το ποσό.

Ποσό

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-100	10	10,0	13,5	13,5
	101-250	22	22,0	29,7	43,2
	251-500	14	14,0	18,9	62,2
	501-700	12	12,0	16,2	78,4
	701-1000	10	10,0	13,5	91,9
	1000+	6	6,0	8,1	100,0
	Total	74	74,0	100,0	
Missing	System	26	26,0		
Total		100	100,0		

Η πλεψηφία δήλωσε ποσά από 101 έως και 250 €, ενώ μόνο 6 δήλωσαν ποσά πάνω από 1000 ευρώ. Ένα ποσοστό γύρω στο 62% έχει δώσει από 500 € και κάτω. Για να κατανοήσουμε καλύτερα αυτή την ερώτηση θα κάνουμε ανάλυση των απαντήσεων με βάση το εισόδημα για να δούμε αν υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ εισοδήματος και του ποσού που δώθηκε στον χρηματισμό.

Εισόδημα * Ποσό Crosstabulation

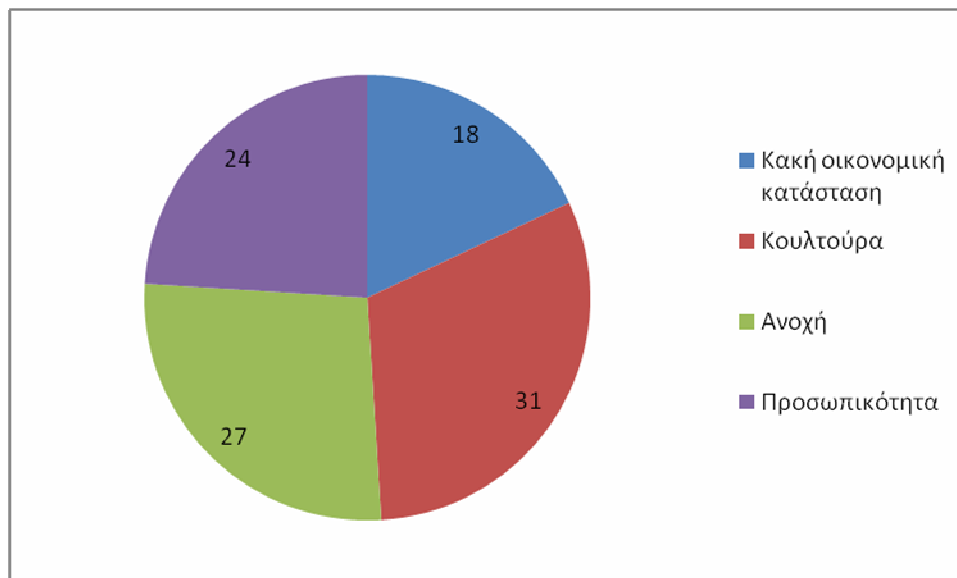
Count		Ποσό						Total
		0-100	101-250	251-500	501-700	701-1000	1000+	
Εισόδημα α	0-500	0	0	1	0	1	1	3
	501-750	2	7	5	1	0	5	20
	701-1000	6	8	3	5	5	0	27
	1001-1500	2	4	5	3	1	0	15
	1501	0	3	0	3	3	0	9
Total		10	22	14	12	10	6	74

Θα περίμενε κάποιος ότι θα υπήρχε κάποια σχέση εισοδήματος με το ποσό που δώθηκε αλλά από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι δεν υπάρχει. Από την στιγμή που ο πολίτης βρεθεί σε κάποια ανάγκη θα δώσει το ποσό όσο και να είναι αυτό. Χαρακτηριστικό είναι ότι από 1000€ και άνω έχουν δώσει άτομα που ανήκουν στην ομάδα των 501 έως και 750 € και ένας από την ομάδα των 0 έως και 500€ μηνιαίου εισοδήματος.

Η ένατη ερώτηση αφορούσε τους παράγοντες που κατά την γνώμη των ερωτώμενων σπρώχνουν τους δημόσιους λειτουργούς στον χρηματισμό.

Παράγοντες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Κακή οικονομική κατάσταση	18	18,0	18,0	18,0
Κουλτούρα	31	31,0	31,0	49,0
Ανοχή	27	27,0	27,0	76,0
Προσωπικότητα	24	24,0	24,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

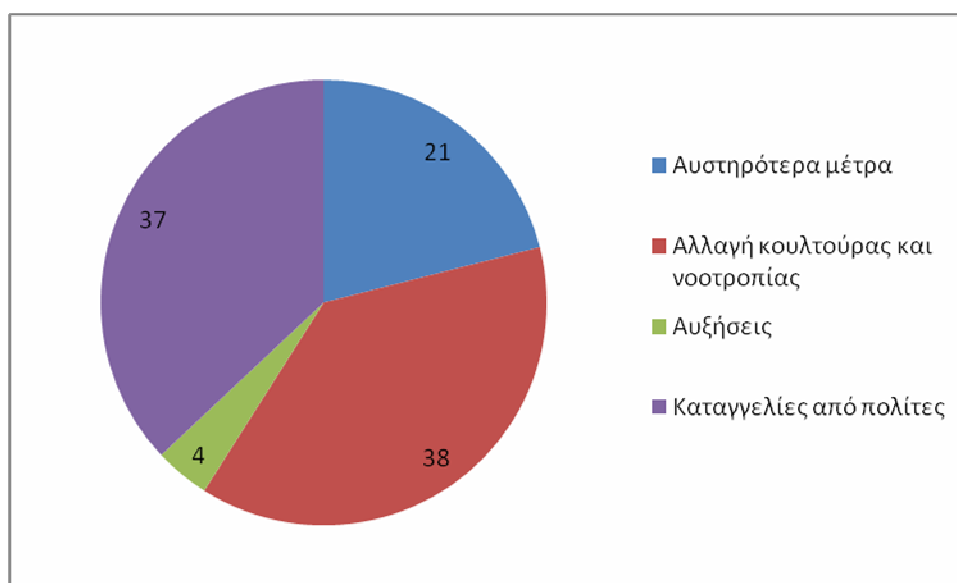

Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι η κουλτούρα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό αυτές τις συμπεριφορές. Γενικότερα στον δημόσιο τομέα υπάρχει μία κουλτούρα ανοχής σε τέτοιες συμπεριφορές κατά την γνώμη των ερωτώμενων ενώ η δεύτερη αιτία είχε να κάνει με την ανοχή που δείχνει η δημόσια διοίκηση σε κρούσματα διαφθοράς, ενώ στην συνέχεια είναι η προσωπικότητα και τελευταία η κακή οικονομική κατάσταση.

Η δέκατη ερώτηση αφορούσε τα μέτρα κατά της διαφθοράς.

Μέτρα κατά της διαφθοράς

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Αυστηρότερα μέτρα	21	21,0	21,0	21,0
Αλλαγή κουλτούρας και νοοτροπίας	38	38,0	38,0	59,0
Αυξήσεις	4	4,0	4,0	63,0
Καταγγελίες από πολίτες	37	37,0	37,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

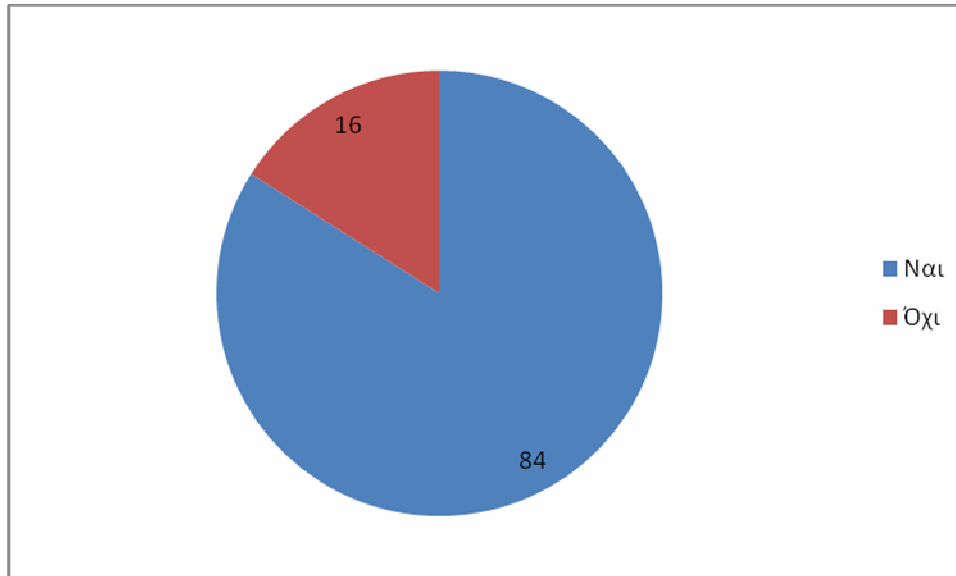

Αν και ως πρόσφατα η κοινωνία δεν ήθελε να έχει τον ρόλο του «καταδότη», φαίνεται ότι η ανοχή της έχει εξαντληθεί και επικροτεί ως μέτρο τις καταγγελίες από πολίτες (N=37) αλλά και την αλλαγή κουλτούρας και νοοτροπίας (N=38). Τέλος, 21 ερωτώμενοι απάντησαν ότι το καλύτερο μέτρο μπορεί να είναι τα αυστηρότερα μέτρα ενώ μόνο 4 δήλωσαν να αυξηθεί ο μισθός των δημόσιων υπαλλήλων ώστε να μην έχουν κίνητρο να εμπλακούν σε κρούσμα διαφθοράς.

Το τελευταίο ερώτημα αφορούσε το αν πιστεύουν οι ερωτώμενοι ότι η σημερινή κρίση σχετίζεται και με την διαφθορά στην Ελλάδα.

Οικονομική κατάσταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	84	84,0	84,0	84,0
Όχι	16	16,0	16,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι υπάρχει σχέση διαφθοράς με την οικονομική κρίση, πάντα σύμφωνα με την κρίση των πολιτών.

5.2 Το οικονομετρικό μοντέλο

Η μέτρηση της διαφθοράς - υπό τη στατιστική έννοια - δεν είναι φυσικά ένα απλό θέμα, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι συνήθως φυσικά πρόσωπα. Η Transparency International, ο κορυφαίος μη κυβερνητικός οργανισμός αντι-διαφθοράς, βασίζεται σε τρεις μεταβλητές, που ενημερώνονται ετησίως: ένας δείκτης διαφθοράς (βασισμένος στις απόψεις των εμπειρογνομόνων σχετικά με το πόσο διεφθαρμένες είναι διάφορες χώρες) ένα παγκόσμιο βαρόμετρο διαφθοράς (βασισμένο σε μια έρευνα για τη στάση του ευρύ κοινού απέναντι στην διαφθορά) και μια έρευνα πληρωτών δωροδοκιών, που εξετάζει την προθυμία των ξένων εταιριών να πληρώσουν τις δωροδοκίες. Πέρα από από την Transparency International υπάρχουν δείκτες και από άλλους οργανισμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα αλλά και ιδιωτικοί φορείς⁷².

Η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί αντικείμενο μελέτης στα πλαίσια της μακροοικονομικής θεωρίας. Στη διάρκεια των χρόνων ,σχολές οικονομικής θεωρίας διατύπωσαν διαφορετικές θεωρίες όσο αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης(ΑΕΠ). Με τη «νέα θεσμική οικονομική»⁷³ δόθηκε έμφαση στον ρόλο των θεσμών που επικρατούν σε μία οικονομία και στο πως επηρεάζουν το πρόβλημα της άριστης κατανομής των πόρων. Σύμφωνα με τον North (1990) το κράτος με το θεσμικό περιβάλλον που δημιουργεί , διαμορφώνει την οικονομική συμπεριφορά, χωρίς ωστόσο να ακυρώνεται η σημαντικότητα των μακροοικονομικών παραγόντων όπως έχει αναλυθεί από την νεοκλασική θεωρία.

⁷² Wilhelm, Paul G. (2002). "International Validation of the Corruption Perceptions Index: Implications for Business Ethics and Entrepreneurship Education". *Journal of Business Ethics*(Springer Netherlands) **35** (3): 177–189

⁷³ North (1990), κεφ5

Στα πλαίσια αυτά η διαφθορά και η διακυβέρνηση είναι κάποιες από τις μεταβλητές που κατά τις σύγχρονες θεωρίες επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη. Όσο αφορά τη διαφθορά το σημαντικό είναι να εξεταστεί το ποιοι θεσμοί είναι διεφθαρμένοι. Από την άλλη για τη διακυβέρνηση δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός αν σταθούμε όμως στην ανάλυση του Ινστιτούτου της Παγκόσμιας Τράπεζας ορίζει την διακυβέρνηση ως τις παραδόσεις και τους θεσμούς με τους οποίους ασκείται η εξουσία σε μία χώρα (World Bank Institute, 1999).

Από το πρόγραμμα Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης (Worldwide Governance Indicators project), το οποίο περιλαμβάνει 6 δείκτες διακυβέρνησης μέσα σε αυτούς και ο έλεγχος της διαφθοράς, θα αντλήσουμε στοιχεία για να φτιάξουμε ένα υπόδειγμα και να εξετάσουμε το κατά πόσο επηρεάζουν οι θεσμοί αυτοί την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας.

Στη έρευνα που θα ακολουθήσει, εξετάζουμε τις εξής περιπτώσεις: Ελλάδα, Αίγυπτος, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία για τη χρονική περίοδο 2000-2008. Δεδομένα για το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της κάθε χώρας αντλήσαμε από την Eurostat⁷⁴ ενώ για τις τιμές των δεικτών από την Παγκόσμια Τράπεζα⁷⁵. Για την ανάλυση χρησιμοποίησα το στατιστικό πακέτο e-views. Σαν εξαρτημένη μεταβλητή στο υπόδειγμα θα ορίσουμε το ΑΕΠ και ανεξάρτητες μεταβλητές τους έξι δείκτες διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανόμενου και του ελέγχου διαφθοράς.

⁷⁴<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>

⁷⁵ www.govindicators.org

Ορίζουμε τους έξι δείκτες διακυβέρνησης ως εξής:

C1: φωνή και λογοδοσία

C2: πολιτική σταθερότητα και απουσία βίας/τρομοκρατίας

C3: κυβερνητική αποτελεσματικότητα

C4: ποιότητα των ρυθμιστικών παρεμβάσεων

C5: κράτος δικαίου

C6: έλεγχος της διαφθοράς

Οι τιμές των δεικτών κυμαίνονται μεταξύ -2,5 έως 2,5 και υψηλότερες τιμές συνεπάγονται καλύτερη διακυβέρνηση ενώ χαμηλότερες τιμές συνεπάγονται χειρότερη διακυβέρνηση.

Ακολουθούν τα δεδομένα και τα αποτελέσματα από το e-views:

ΕΛΛΑΔΑ							
Year	GDP GREECE	C1	C2	C3	C4	C5	C6
2008	1,3	0,88	0,32	0,56	0,81	0,75	0,1
2007	4,3	0,96	0,5	0,46	0,83	0,69	0,21
2006	4,5	0,98	0,53	0,61	0,79	0,74	0,33
2005	2,3	1,09	0,48	0,68	0,88	0,7	0,32
2004	4,4	1,12	0,44	0,83	0,86	0,88	0,52
2003	5,9	0,99	0,64	0,83	1,01	0,82	0,51

2002	3,4	1,02	0,72	0,84	0,99	0,77	0,49
2001	4,2	0,93	0,63	0,74	0,88	0,86	0,68
2000	4,5	1,12	0,26	0,9	0,72	0,72	0,69

ΑΙΓΥΠΤΟΣ							
Year	GDP EGYPT	C1	C2	C3	C4	C5	C6
2008	7,2	-1,19	-0,67	-0,37	-0,17	-0,09	-0,67
2007	7,1	-1,2	-0,65	-0,43	-0,31	-0,13	-0,57
2006	6,9	-1,27	-0,86	-0,54	-0,46	-0,15	-0,52
2005	5	-0,92	-0,91	-0,44	-0,46	0,05	-0,45
2004	4,1	-0,96	-0,87	-0,31	-0,48	0,05	-0,46
2003	3,1	-1	-0,77	-0,33	-0,51	-0,02	-0,44
2002	3,2	-1,02	-0,67	-0,41	-0,5	-0,02	-0,33
2001	3,5	-0,78	-0,29	-0,25	-0,3	-0,03	-0,4
2000	3,4	-0,85	-0,27	-0,55	-0,28	-0,06	-0,28

ΙΤΑΛΙΑ							
Year	GDP ITALY	C1	C2	C3	C4	C5	C6
2008	1,3	0,96	0,41	0,39	0,95	0,43	0,13
2007	4,3	1,09	0,39	0,32	0,81	0,41	0,32
2006	4,5	1	0,42	0,47	0,85	0,34	0,33
2005	2,3	1,1	0,34	0,66	0,89	0,5	0,25
2004	4,4	1,15	0,33	0,79	1,05	0,66	0,49
2003	5,9	0,92	0,52	0,94	1,02	0,76	0,62
2002	3,4	0,98	0,73	0,93	0,94	0,8	0,67
2001	4,2	0,99	0,73	0,91	0,92	0,88	0,89
2000	4,5	1,07	0,8	0,93	0,84	0,83	0,59

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ							
Year	GDP KINGDOM	C1	C2	C3	C4	C5	C6
2008	-0,1	1,33	0,56	1,74	1,79	1,68	1,77
2007	2,7	1,33	0,6	1,78	1,86	1,69	1,85
2006	2,8	1,43	0,61	1,82	1,88	1,7	1,87
2005	2,2	1,47	0,38	1,72	1,58	1,56	1,88
2004	3	1,6	0,45	1,9	1,77	1,76	1,95
2003	2,8	1,29	0,63	1,85	1,68	1,7	2,05

2002	2,1	1,27	0,78	1,93	1,74	1,69	2,06
2001	2,5	1,36	1,09	1,94	1,73	1,69	2,1
2000	3,9	1,3	0,91	2,03	1,89	1,82	2,17

ΓΕΡΜΑΝΙΑ							
Year	GDB GERMANY	C1	C2	C3	C4	C5	C6
2008	1	1,34	1,08	1,65	1,46	1,72	1,77
2007	2,7	1,38	0,98	1,75	1,5	1,74	1,78
2006	3,4	1,41	0,92	1,76	1,48	1,73	1,79
2005	0,18	1,51	0,84	1,6	1,42	1,68	1,85
2004	1,2	1,52	0,72	1,57	1,44	1,66	1,88
2003	-0,2	1,4	0,74	1,56	1,51	1,65	1,97
2002	0	1,42	1,08	1,81	1,54	1,67	1,96
2001	1,2	1,37	1,26	1,95	1,59	1,65	1,97
2000	3,2	1,34	1,27	1,82	1,3	1,69	2,09

Μετά την επεξεργασία των δεδομένων στο e-views έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα από την στατιστική ανάλυση:

ΕΛΛΑΔΑ

Dependent Variable: GDP_GREECE

Method: Least Squares

Date: 10/01/10 Time: 18:15

Sample: 2000 2008

Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C1	3.786983	12.50119	0.302930	0.7905
C2	1.208290	12.76241	0.094676	0.9332
C3	-5.520808	14.95715	-0.369108	0.7475
C4	2.271873	22.53488	0.100816	0.9289
C5	1.451153	14.30226	0.101463	0.9284
C6	6.058029	10.17577	0.595339	0.6120
C	-2.278699	17.59408	-0.129515	0.9088
R-squared	0.450802	Mean dependent var		3.866667
Adjusted R-squared	-1.196791	S.D. dependent var		1.359228
S.E. of regression	2.014590	Akaike info criterion		4.290186
Sum squared resid	8.117142	Schwarz criterion		4.443583
Log likelihood	-12.30584	Hannan-Quinn criter.		3.959156
F-statistic	0.273613	Durbin-Watson stat		2.373999
Prob(F-statistic)	0.908387			

- Από τα αποτελέσματα αυτά προκύπτει πως το $R^2=0,4508$ δηλαδή το 45% της μεταβλητότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ερμηνεύεται από το υπόδειγμα.

- Από την στατιστική t εφόσον είναι μικρότερη σε απόλυτη τιμή από το 2 για όλους τους συντελεστές των μεταβλητών συνεπάγεται πως είναι μη στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 5 %.
- Επίσης από την στατιστική Durbin-Watson προκύπτει πως δεν τίθεται πρόβλημα αυτοσυσχέτισης εφόσον η τιμή της στατιστικής είναι 2,37 δηλαδή κοντά στο 2.

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Dependent Variable: GDP_EGYPT

Method: Least Squares

Date: 10/01/10 Time: 18:18

Sample: 2000 2008

Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C1	4.138280	17.75734	0.233046	0.8374
C2	-6.271623	40.71715	-0.154029	0.8917
C3	-2.839338	30.38841	-0.093435	0.9341
C4	7.755727	51.59380	0.150323	0.8943
C5	-15.90874	77.87498	-0.204286	0.8570
C6	-5.044649	61.24967	-0.082362	0.9419
C	3.734449	46.30520	0.080649	0.9431
R-squared	0.945104	Mean dependent var		4.833333
Adjusted R-squared	0.780417	S.D. dependent var		1.770593
S.E. of regression	0.829694	Akaike info criterion		2.515960
Sum squared resid	1.376786	Schwarz criterion		2.669357

Log likelihood	-4.321818	Hannan-Quinn criter.	2.184930
F-statistic	5.738781	Durbin-Watson stat	2.528981
Prob(F-statistic)	0.155812		

- Από τα αποτελέσματα αυτά προκύπτει πως το $R^2=0,945$ δηλαδή το 94,5% της μεταβλητότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ερμηνεύεται από το υπόδειγμα.
- Από την στατιστική t εφόσον είναι μικρότερη σε απόλυτη τιμή από το 2 για όλους τους συντελεστές των μεταβλητών συνεπάγεται πως είναι μη στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 5 %.
- Επίσης από την στατιστική Durbin-Watson προκύπτει πως δεν τίθεται πρόβλημα αυτοσυσχέτισης εφόσον η τιμή της στατιστικής είναι 2,528 δηλαδή κοντά στο 2.

ITALLIA

Dependent Variable: GDP_ITALY

Method: Least Squares

Date: 10/01/10 Time: 18:20

Sample: 2000 2008

Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C1	-1.658335	13.46744	-0.123137	0.9133
C2	-4.760489	13.74875	-0.346249	0.7622
C3	3.703651	7.933182	0.466856	0.6865
C4	-5.570375	19.61742	-0.283950	0.8031
C5	-4.942245	17.50196	-0.282382	0.8042
C6	6.935995	6.595473	1.051630	0.4033
C	10.32712	29.05468	0.355437	0.7562
R-squared	0.532206	Mean dependent var		3.866667
Adjusted R-squared	-0.871178	S.D. dependent var		1.359228
S.E. of regression	1.859301	Akaike info criterion		4.129757
Sum squared resid	6.914002	Schwarz criterion		4.283154
Log likelihood	-11.58391	Hannan-Quinn criter.		3.798727
F-statistic	0.379230	Durbin-Watson stat		2.312094
Prob(F-statistic)	0.849257			

- Από τα αποτελέσματα αυτά προκύπτει πως το $R^2=0,532$ δηλαδή το 53,2% της μεταβλητότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ερμηνεύεται από το υπόδειγμα.
- Από την στατιστική t εφόσον είναι μικρότερη σε απόλυτη τιμή από το 2 για όλους τους συντελεστές των μεταβλητών συνεπάγεται πως είναι μη στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 5 %.
- Επίσης από την στατιστική Durbin-Watson προκύπτει πως δεν τίθεται πρόβλημα αυτοσυσχέτισης εφόσον η τιμή της στατιστικής είναι 2,312 δηλαδή κοντά στο 2.

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Dependent Variable: GDP_UN_KINGDOM

Method: Least Squares

Date: 10/01/10 Time: 18:22

Sample: 2000 2008

Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C1	6.902468	2.064848	3.342846	0.0790
C2	-2.767345	1.407495	-1.966149	0.1882
C3	-18.68983	8.042576	-2.323861	0.1458
C4	16.13681	3.582127	4.504813	0.0459
C5	-8.297587	6.346518	-1.307424	0.3212
C6	25.40781	5.030027	5.051227	0.0370
C	-34.92889	5.655210	-6.176408	0.0252
R-squared	0.966001	Mean dependent var		2.433333
Adjusted R-squared	0.864002	S.D. dependent var		1.083974

S.E. of regression	0.399747	Akaike info criterion	1.055508
Sum squared resid	0.319595	Schwarz criterion	1.208905
Log likelihood	2.250214	Hannan-Quinn criter.	0.724478
F-statistic	9.470735	Durbin-Watson stat	2.566271
Prob(F-statistic)	0.098570		

- Από τα αποτελέσματα αυτά προκύπτει πως το $R^2=0,966$ δηλαδή το 96,6% της μεταβλητότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ερμηνεύεται από το υπόδειγμα.
- Από την στατιστική t εφόσον είναι μεγαλύτερη σε απόλυτη τιμή από το 2 για τους συντελεστές των μεταβλητών C1, C3, C4, C6, C συνεπάγεται πως είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 5 % για αυτές τις μεταβλητές ενώ για τις C2, C5 είναι μη στατιστικά σημαντικοί.
- Επίσης από την στατιστική Durbin-Watson προκύπτει πως δεν τίθεται πρόβλημα αυτοσυσχέτισης εφόσον η τιμή της στατιστικής είναι 2,566 δηλαδή κοντά στο 2.

FEPMANIA

Dependent Variable: GDB_GERMANY

Method: Least Squares

Date: 10/01/10 Time: 19:51

Sample: 2000 2008

Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C1	-21.37732	6.621507	-3.228468	0.0840
C2	-14.56103	3.239208	-4.495242	0.0461
C3	26.56483	5.211281	5.097563	0.0364
C4	-26.75616	6.028548	-4.438243	0.0472
C5	-27.37979	18.51646	-1.478673	0.2773
C6	-14.54127	5.816383	-2.500053	0.1296
C	113.4080	53.18488	2.132336	0.1666
R-squared	0.975320	Mean dependent var		1.408889
Adjusted R-squared	0.901280	S.D. dependent var		1.377393
S.E. of regression	0.432774	Akaike info criterion		1.214275
Sum squared resid	0.374586	Schwarz criterion		1.367672
Log likelihood	1.535763	Hannan-Quinn criter.		0.883245
F-statistic	13.17285	Durbin-Watson stat		2.771891
Prob(F-statistic)	0.072228			

- Από τα αποτελέσματα αυτά προκύπτει πως το $R^2=0,97$ δηλαδή το 97% της μεταβλητότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ερμηνεύεται από το υπόδειγμα.
- Από την στατιστική t εφόσον είναι μεγαλύτερη σε απόλυτη τιμή από το 2 για τους συντελεστές των μεταβλητών C1, C2, C3, C4, C6, C συνεπάγεται πως είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 5 % για αυτές τις μεταβλητές ενώ για τη μεταβλητή C5 είναι μη στατιστικά σημαντικός ο συντελεστής.
- Επίσης από την στατιστική Durbin-Watson προκύπτει πως δεν τίθεται πρόβλημα αυτοσυσχέτισης εφόσον η τιμή της στατιστικής είναι 2,77 δηλαδή κοντά στο 2.

Σαν συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι από τα αποτελέσματα της έρευνας που προηγήθηκε φαίνεται πως το υπόδειγμα που χρησιμοποιήσαμε ερμηνεύει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη σχεδόν για όλες τις χώρες. Ωστόσο βλέπουμε πως για τις περιπτώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας το υπόδειγμα είναι σαφώς καλύτερο. Ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 είναι αρκετά υψηλός και στις δύο περιπτώσεις και επίσης βρέθηκε πως οι περισσότεροι από τους συντελεστές των μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν στο υπόδειγμα είναι στατιστικά σημαντικοί. Αυτό σημαίνει πως σε ένα επίπεδο σημαντικότητας 5% η μεταβολή του ΑΕΠ ερμηνεύεται σε μεγάλο βαθμό από μεταβολές των μεταβλητών αυτών.

Όσο αφορά την μεταβλητή έλεγχος της διαφθοράς (C6), η οποία και μας ενδιαφέρει περισσότερο στην συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε τα εξής. Φαίνεται από την ανάλυση πως η μεταβλητή αυτή είναι σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη στις περιπτώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας. Δηλαδή στις χώρες αυτές ο έλεγχος της διαφθοράς θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά, σημαντικά την οικονομική τους μεγέθυνση. Αντίθετα στις περιπτώσεις της Ελλάδος, Αιγύπτου και Ιταλίας ο έλεγχος της διαφθοράς δεν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τον ρυθμό αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου

προϊόντος. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί σε ένα βαθμό καθώς η κοινωνικοοικονομική διάρθρωση των χωρών αυτών διαφέρει σημαντικά από την δομή μιας πιο ανεπτυγμένης χώρας όπως αυτών του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας. Δηλαδή υπάρχουν πολύπλοκες δομές στις κοινωνίες αυτές με αποτέλεσμα να μην φαίνεται ξεκάθαρα η επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη.

6. Συμπεράσματα και προτάσεις

Από την εργασία είδαμε ότι η διαφθορά παίζει σημαντικό ρόλο σε μία οικονομία. Μία από τις επιπτώσεις της διαφθοράς είναι και η μείωση των ξένων επενδύσεων μιας και οι επιχειρήσεις δεν θέλουν να μπου σε μία διαδικασία που οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί θα αποφασίζουν το ποια επένδυση θα προχωρήσει και ποια όχι, όπως και ότι θα πρέπει να διαθέτουν κάποια ποσά για τον χρηματισμό των δημόσιων λειτουργών.

Από την βιβλιογραφία είδαμε ότι η διαφθορά δεν είναι φαινόμενο μόνο των τριτοκοσμικών κοινωνιών αλλά μπορεί να βρεθεί ακόμα και στις πιο ανεπτυγμένες κοινωνίες, όπως είδαμε με παραδείγματα από την Ιταλία, την Γερμανία αλλά και ακόμα και την Αμερική όπως σκάνδαλα όπως της Enron και στον κλάδο των Ακινήτων το 2007 είναι από τις πιο γνωστές περιπτώσεις διαφθοράς, και μάλιστα η περίπτωση της διαφθοράς στον τραπεζικό και κτηματομεσιτικό κλάδο το 2007 οδήγησε την Αμερικάνικη οικονομία σχεδόν στην κατάρρευση ενώ ήταν και η απαρχή της παγκόσμιας ύφεσης.

Σε ότι αφορά τους λόγους που οδηγούν στην διαφθορά, από την μία μεριά είναι οι διαδικασίες και η γραφειοκρατία που αναγκάζουν τις επιχειρήσεις να δελεάσουν τους δημόσιους λειτουργούς με χρηματισμό ώστε να διεκπαιρωθεί πιο γρήγορα η διαδικασία. Από την άλλη μεριά σε πολλούς δημόσιους οργανισμούς υπάρχει μία «κουλτούρα» ανοχής προς την διαφθορά. Ενώ σε πολλές χώρες η διαφθορά είναι αποτέλεσμα της φτώχειας, στην Ελλάδα που τα εισόδημα δεν είναι τόσο χαμηλά όσο σε χώρες του 3^{ου} κόσμου, η κύρια αιτία είναι σίγουρα ο πλουτισμός αλλά και η γενικότερα κουλτούρα που υπάρχει ότι δίχως το «φακελάκι» δεν μπορεί να διεκπαιρωθεί καμία διαδικασία.

Από την έρευνα που έγινε φάνηκε ότι πολλοί πολίτες έχουν αναγκαστεί να χρηματίσουν κάποιον δημόσιο λειτουργό όπως επίσης και ότι γενικότερα έχουν μία αρνητική εικόνα για το θέμα της διαφθοράς στην δημόσια διοίκησης. Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι ένα πολύ σημαντικό εύρημα είναι το ότι δεν υπάρχει κάποια διαφοροποίηση στην

συμπεριφορά των πολιτών με βάση τα δημογραφικά τους στοιχεία. Είτε είναι χαμηλού εισοδήματος είτε όχι, οι πολίτες για να κάνουν την δουλειά τους πιο γρήγορα θα δεχτούν να χρηματίσουν κάποιο δημόσιο λειτουργό ανεξάρτητα από τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Είναι φανερό ότι η Ελλάδα θα πρέπει να πάρει μία σειρά δράσεων ώστε να περιοριστεί το φαινόμενο της διαφθοράς. Κατά καιρόν θεσμοί όπως οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές έχουν αντιμετωπίσει με επιτυχία εστίες διαφθοράς στον δημόσιο τομέα. Κάποιες προτάσεις που μπορούν να γίνουν είναι οι εξής:

- Να γίνουν πιο αυστηρά τα μέτρα προστασίας από την διαφθορά όπως και οι τιμωρίες σε επίορκους εργαζόμενους
- Να απλοποιηθούν οι διαδικασίες και να υπάρχει λιγότερη γραφειοκρατία ώστε να μπορούν οι πολίτες να διεκπεραιώνουν γρήγορα τις διαδικασίες και να μην χρειάζεται να προβούν σε χρηματισμό κάποιου υπαλλήλου για να ικανοποιηθεί το αίτημα τους
- Να δωθούν στους πολίτες κίνητρα ώστε να καταγγέλουν τους επίορκους δημόσιους λειτουργούς.

Τα παραπάνω μέτρα μπορεί να βοηθήσουν στην μείωση της διαφθοράς και την δημιουργία ενός θετικού επιχειρηματικού κλίματος που θα ενισχύσει την επιχειρηματικότητα αλλά και θα βοηθήσει γενικότερα την βελτίωση των οικονομικών δεικτών της χώρας.

7. Επίλογος

Η διαφθορά είναι ένα ζήτημα που αφορά όλους μας. Οι επιπτώσεις της διαφθοράς είναι εμφανείς και στην Ελλάδα που ζει μία οικονομική κρίση που εν μέρει οφείλεται και στην διαφθορά. Οι κύριες επιπτώσεις της διαφθοράς στην οικονομία αποτρέπουν τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις από το να προχωρήσουν σε επενδύσεις μιας και γνωρίζουν ότι υπάρχει μεγάλο ρίσκο λόγω της διαφθοράς.

Αν και πολλοί πιστεύουν ότι η διαφθορά πηγάζει από την φτώχεια, από την ανάλυση που κάναμε είδαμε ότι η διαφθορά είναι σχεδόν σε όλες τις χώρες, ακόμα και τις πιο πλούσιες. Βέβαια δείκτες όπως το transparency index δείχνουν ότι οι πιο αναπτυγμένες χώρες έχουν πολύ καλή επίδοση στην καταπολέμηση της διαφθοράς, αλλά δεν πάυει να υπάρχει. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ισλανδίας, μίας χώρας που για χρόνια ήταν πρώτη στους δείκτες διαφθοράς αλλά ξαφνικά έπεσε θύμα ενός μεγάλου σκανδάλου διαφθοράς που σχεδόν κατέστρεψε την οικονομία της αλλά και την φήμη της.

Από την εργασία είδαμε ότι παράγοντες όπως η προσωπικότητα και η κουλτούρα επηρεάζουν την διαφθορά ενώ η ποσοτική έρευνα έδειξε ότι πολλοί Έλληνες έχουν χρηματήσει κατά καιρούς κάποιον δημόσιο λειτουργό. Για τον λόγο αυτό πρέπει να υπάρχουν μέτρα κατά της διαφθοράς και το κράτος να θεσμοθετήσει αυστηρά μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Βιβλιογραφία

- Almond, G. and Verba, S. (1963) "The Civic Culture", Princeton University Press
- Bell, J. (1997). Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και διδάκτορες. Gutenberg, Αθήνα.
- Bird, M., Hammersley, M., Gomm, R., Woods, P. (1999). Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη, Εγχειρίδιο Μελέτης. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Brademas, John and Heimann, Frits, 1998. "Tackling International Corruption: No Longer Taboo", Foreign Affairs, vol. 77:5, 17-
- Bryman, A. (2004). Social Research Methods, 2nd Ed. Oxford
- Campos J.E., D. Lien and S. Pradhan (1999), "The impact of Corruption on Investment: Predictability Matters", World Development, vol. 27, No. 6.
- Darmer, P. (2000). The subject(ivity) of Management, Journal of Organizational Change Management, 13, p. 334-351.
- Della Porta, Donatella and Vanucci, Alberto, 1996. "Controlling political corruption in Italy: What did not work, what can be done", Res Publica 1996:38, 417-427.
- Diamond, L. (1993) «Political Culture and Democracy in Developing Countries», Boulder, CO, Lynne Rienner.
- Doublet, Yves-Marie, 2001. "Elf Aquitaine: grand corruption goes to court", in Hodess, Robin, Banfield, Jesse, Wolfe, Toby (eds) Global corruption report 2001, Berlin: Transparency international, p. 145.
- Eckstein, Harry (1988): 'A Culturalist Theory of Political Change,' American Political Science Review, 82, 789—804.
- Economist (2008) "Pocket world in figures – 2008 edition"

- Ehrlich, P. (1990), *The Population Explosion*, Simon & Schuster, New York, NY.
- Faulkner, D., Swann, J., Baker, S., Bird, M. and Carty, J. (1999). *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον*, Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Fiorentini, Gianluca and Zamagni, Stefano (eds), 1999. *The economics of corruption and illegal markets*, Vol. 1 : *The economics of corruption*, and Vol. 2 : *The economics of illegal activities*, Cheltenham: Elgar.
- Friedrich, Carl J., 1989. “Corruption concepts in historical perspective”, in Heidenheimer, A., Johnston, Michael and LeVine, Victor (eds) *Political Corruption: A Handbook*, New Brunswick: Transaction publishers, pp. 15-24.
- Hardin, G. (1998), “The tragedy of the commons”, *Science*, Vol. 162.
- Heywood, Paul, 1997. “From dictatorship to democracy: changing forms of corruption in Spain”, in Della Porta, Donatella and Mény, Yves (eds) *Democracy and corruption in Europe*, London: Pinter, pp. 65-84.
- <http://www.edutube.org/interactive/corruption-perception-index-cpi-interactive-world-map>
- <http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/anti-corruption.html>
- Inglehar, R. (1997) “Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies”, Princeton University Press
- Johnson S., D. Kaufmann and P. Zoido-Lobaton (1998), “Regulatory Discretion and the Unofficial Economy”, *American Economic Review*, vol. 88, No. 2
- Lambsdorff J.G (2007), *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press.

- Lashmar, Paul, 2001. "West Europe and North America", in Hodess, Robin, Banfield, Jesse, Wolfe, Toby (eds) Global corruption report 2001, Berlin: Transparency international, pp. 138-151.
- Levi, Michael and Nelken, David (eds) 1996. The corruption of politics and the politics of corruption, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- M Khan, The Efficiency Implications of Corruption, Journal of International Development, 8(5), 1996, pp. 683-696.
- Mauro P. (1997), "The Effects of Corruption on Growth, Investment and Government Spending: A Cross-Country Analysis", Corruption and the Global Economy, Institute for International Economics.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L. and Randers, J. (1992), Beyond the Limits: Confronting Global
- Nye, Joseph, 1967. "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis", The American Political Science Review 61:2, 417-427.
- Reisinger, W. (1995) "The renaissance of a rubric: political culture as concept and theory" International Journal of Public Opinion Research, Vol.7, No.4, pp.328-352.
- Rose-Ackerman, Susan, 1999. Corruption and government: causes, consequences and reform, Cambridge: Cambridge University Press.
- Roy Gardner, (2002) "Corruption: Top Down or Bottom Up?," Economic Inquiry, Oxford University Press, vol. 40(4), pages 688-703
- Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., (2003). Research Methods for Business Students, Prentice Hall.
- Schulze, V. and van den Brink, H. (2006) POLITICAL CULTURE AS A BASIS FOR CONCEPTS OF LOCAL SECURITY AND CRIME PREVENTION. A COMPARISON OF THE

CONDITIONS IN GERMANY AND THE NETHERLANDS”German Policy Studies, No1, pp.47-79.

- Sedov,L. (2007) “Traditional feature of Russian Political culture in their current perspective” Sociological Research, Vol.46, No.4, pp. 33-49.
- Shleifer,A.and Vishny,R. (1993) Corruption, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 108, No. 3., pp. 599-617.
- Svensson, J. (2005), “Eight Questions about Corruption”, Journal of Economics Perspectives, Vol.19, No. 3, pp.19-42.
- The Oxford Reference Dictionary 1986. Oxford: Oxford University Press.
- Transparency International (2009), Global Corruption Report: Corruption and the Private Sector, Cambridge University Press.
- Victor, P.A., Hanna, J.E. and Kuburski, A. (1995), “How strong is weak sustainability?”, Economy , Vol. 87 No. 3.
- Walonick, D. (1993) The Research Process. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:<http://www.statpac.com/research-papers/research-process.htm> (20-09- 10)
- Wei S.-J. (1997), “How Taxing is Corruption on International Investors”, National Bureau of Economic Research Working Paper, No. 6030, Cambridge MA.
- Wildansky,A. (1987) “Choosing Preferences by constructing institutions: a cultural theory of preference formation” American Political Journal Review, Vol.81, pp. 3-21.
- Wilhelm, Paul G. (2002). "International Validation of the Corruption Perceptions Index: Implications for Business Ethics and Entrepreneurship Education". Journal of Business Ethics(Springer Netherlands) 35 (3): 177–189
- Ακαλίδης,Α. (2000) Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Δημόσια Διοίκηση και Πολιτική, Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Πάτρα

- Μουζέλη, Ν. (2005), «Το Κράτος και το Κομματικό Φουτμπόλ», στο Θ. Πελαγίδης (επιμ.), Η Εμπλοκή των Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, Παπαζήσης
- Πελαγίδη και Μ. Μητσόπουλου (2006), Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας. Η Προσοδοθηρία και οι Μεταρρυθμίσεις, Παπαζήσης.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2000). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Τάκης Α., Ο Συνήγορος του Πολίτη, Συνήγορος των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Δικαιώματα του Ανθρώπου, 23/2009, σελ. 921-930.
- Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, Αθήνα, Μάιος 2009
- Wilhelm, Paul G. (2002). "International Validation of the Corruption Perceptions Index: Implications for Business Ethics and Entrepreneurship Education". *Journal of Business Ethics*(Springer Netherlands) 35 (3): 177–189
- North D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, New York, Cambridge University Press.
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>
- www.govindicators.org
- Daniel Kaufman, Aart Kraay, Massimo Mastruzzi (2009) *Governance Matters VIII Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2008*, The World Bank, Development Research Group, Macroeconomics and Growth Team.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α – ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Παρακάτω δίνεται το ερωτηματολόγιο της έρευνας.

1. Φύλο:

- Άνδρας
- Γυναίκα

2. Ηλικία

- 18-25
- 26- 35
- 36- 45
- 46- 55
- 55+

3.Οικογενειακή κατάσταση:

- Άγαμος/-η
- Έγγαμος/-η
- Διαζευγμένος/-η
- Χήρος/-α
- Σε Διάσταση

4. Σπουδές

- Βασική Εκπαίδευση
- Τεχνική εκπαίδευση
- ΤΕΙ

ΑΕΙ

Μεταπτυχιακά

5. Εισόδημα

0-500

501-700

701-1000

1001-1500

1501+

6. Με κλίμακα από το 1 (δεν έχει διαφθορά) ως το 4 (είναι πολύ διεφθαρμένη) αξιολογήστε τους παρακάτω τομείς δημόσιων υπηρεσιών βάση προσωπικής εμπειρίας αλλά και των όσων έχετε ακούσει

Δικαιοσύνη	1	2	3	4
Πολοδομία	1	2	3	4
Υγεία	1	2	3	4
Τοπική Αυτοδιοίκηση	1	2	3	4
Εφορία	1	2	3	4
Υπουργεία	1	2	3	4
Άλλη υπηρεσία_____	1	2	3	4

7. Έχετε χρηματίσει ποτέ δημόσιο λειτουργό;

Ναι

Όχι

8. Αν ναι, με ποιο ποσό (σε €);

- 0-100
- 101-250
- 251-500
- 501-700
- 701 – 1000
- 1001+

9. Ποιοι παράγοντες οδηγούν, κατά την γνώμη σας, σε φαινόμενα διαφθοράς στον Δημόσιο Τομέα;

- Η κακή οικονομική κατάσταση των υπαλλήλων
- Η επικρατούσα κουλτούρα στον δημόσιο τομέα
- Η ανοχή των αρχών
- Είναι θέμα προσωπικότητας του υπαλλήλου

10. Με ποια μέτρα θα μπορούσε το κράτος να περιορίσει την διαφθορά;

- Με αυστηρότερα μέτρα
- Με την αλλαγή της κουλτούρας και της νοοτροπίας στον δημόσιο τομέα
- Να δώσει αυξήσεις σε όσους εργάζονται σε υπηρεσίες που έχουν πολλά κρούσματα διαφθοράς
- Να δίνει κίνητρα στους πολίτες να καταγγέλουν τα κρούσματα διαφθοράς

11. Υπάρχει η άποψη ότι κατά μεγάλο ποσοστό η τωρινή οικονομική κρίση έχει τις ρίζες της στην διαφθορά στον δημόσιο τομέα. Συμφωνείται με αυτή την άποψη;

- Ναι

□ 'OXI